

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

24

ISSN 1801-1578

vydání 24 / ročník 2008 / 15.12.2008

Bulletin CES VŠEM

V TOMTO VYDÁNÍ

Makroekonomická rovnováha

Spěváček Vojtěch: Analýza klíčových faktorů rostoucí nerovnováhy mezi národními úsporami a domácími investicemi v ČR v mezinárodním srovnání. Specifická pozornost je věnována struktuře běžného účtu platební bilance. **(strana 1)**

Regionální konkurenceschopnost (Praha)

Jaroslav Kahoun, Anna Kadeřábková: Hodnocení nejvýznamnějších faktorů ekonomické výkonnosti (úrovně a dynamiky), strukturálních charakteristik a inovační výkonnosti s reflexí v klíčových strategických dokumentech regionu. **(strana 6)**

Textilní průmysl

Anna Kadeřábková, Jiří Lexa, Marek Rojíček: Hodnocení ekonomické pozice a výkonnosti v období 2002-2006, srovnání vývoje konkurenceschopnosti, internacionalizace, ekonomických výsledků a inovačních aktivit. **(strana 10)**

Makroekonomická rovnováha

Makroekonomická nerovnováha, která byla zesílena prudkým růstem cen energie v posledních letech, představuje vážný problém většiny zemí. Je projevem nesouladu mezi **národními úsporami a domácími investicemi**, který se v podmínkách volného pohybu kapitálu a dostatku zdrojů dosud vyrovnával bez velkých otřesů světové ekonomiky. Finanční turbulence, které začaly v polovině roku 2007 krizí na hypotečním trhu v USA a postupně se přelývaly i do jiných zemí, mohou však narušit tok kapitálu od zemí s přebytkem úspor k deficitním zemím. Přivření úvěrových kohoutků se již projevilo spolu se silnějším pohybem cen, úroků i kurzů měn. Důsledkem jsou negativní dopady na poptávku, ekonomický růst a globální makroekonomickou rovnováhu. V případě České republiky se zatím dopady finančních turbulencí výrazněji neprojevily. Značná otevřenost domácí ekonomiky a závislost na podnicích pod zahraniční kontrolou ji však činí zranitelnou.

Vztah nabídky a poptávky

Z hlediska zahraničního obchodu se zbožím a službami je pro **makroekonomickou rovnováhu** klíčový vztah mezi domácí nabídkou (HDP) a domácí poptávkou (konečná spotřeba a tvorba hrubého kapitálu). K nerovnováze dochází, když země více statků a služeb užívá, než vytváří (domácí poptávka převyšuje domácí nabídku). Tato mezera je zaplněna dovozem převyšujícím vývoz (čistý vývoz je záporný). V ČR byl v letech 2001–2003 zahraniční obchod se zbožím a službami schodkový v průměru ve výši 2,3 % HDP. Pasivní saldo měla bilance zboží a obchod se službami byl naopak přebytkový. Schodek zboží bilance se však stále snižoval a od roku 2005 přešel do přebytku (viz tabulka 1). Tato významná změna, která byla výsledkem silného přílivu přímých zahraničních investic a exportní expanze podniků pod zahraniční kontrolou, přispěla k růstu HDP a ke zlepšení makroekonomické rovnováhy. Dlouhodobý přebytek bilance služeb se výrazně zvýšil v posledních třech letech.

Tabulka 1: Tvorba a užití HDP (b.c., mld. Kč, % HDP)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
HDP	2352,2	2464,4	2577,1	2814,8	2983,9	3215,6	3551,4
Dom. p.	2411,0	2515,8	2635,9	2812,8	2889,2	3104,5	3374,2
Saldo ZO	-58,8	-51,4	-58,8	1,9	94,7	111,2	177,1
- zboží	-116,7	-71,3	-69,8	-13,4	59,4	65,1	119,7
- služby	57,9	19,9	11,0	15,3	35,3	46,1	57,5
v % HDP							
Saldo ZO	-2,5	-2,1	-2,3	0,1	3,2	3,5	5,0
- zboží	-5,0	-2,9	-2,7	-0,5	2,0	2,0	3,4
- služby	2,5	0,8	0,4	0,5	1,2	1,4	1,6

Pramen: ČSÚ - čtvrtletní národní účty (červenec 2008).

Pozoruhodné je, že v letech 2005–2006 byla vykázána výrazně přebytková výkonová bilance i přes zhoršení směnných relací. Pozitivní vývoj zahraničního obchodu s předstihem růstu vývozu před dovozy je též výrazem rostoucí kvalitativní konkurenceschopnosti ekonomiky. Cenovou konkurenceschopnost však snižovala silná apreciacie české koruny. Ta je svým způsobem nevyhnutelná, protože při politice nízké inflace se kurzový kanál stává hlavní cestou přibližování domácí cenové úrovně vyspělým západním zemím. Příliš vysoké tempo zhodnocování koruny z konce roku 2007 a první poloviny roku 2008 však může poškodit vývozce s negativním dopadem na ekonomický růst a makroekonomickou stabilitu.

V **mezinárodním srovnání** se skupinou středoevropských nových členských zemí EU pouze ČR vykazovala v průměru za období 2001–2007 přebytek výkonové bilance (viz tabulka 2). Největší schodek dosáhlo Slovensko, kde však nastalo

v roce 2007 výrazné zlepšení, které v souvislosti s uváděním nových kapacit automobilového průmyslu bude pokračovat. V roce 2006 a 2007 se obchodní bilance dostává do přebytku nejen v ČR, ale i v Maďarsku, kde je výrazem úsporných opatření a útlumu poptávky. Důležitý vliv na bilanci vývozu a dovozů zboží a služeb měl vývoj **směnných relací**. Nejpriznivější byl dopad na salda zahraničního obchodu v běžných cenách v České republice (zlepšení v roce 2007 proti roku 2000 o 6 %). V Polsku a Slovinsku došlo ke zlepšení o 4,2 % a 0,7 %. Na Slovensku a v Maďarsku se ve stejném období směnné relace zhoršily o 4,4 % a 1,0 %.

Tabulka 2: Bilance vývozu a dovozů zboží a služeb (% HDP, b.c.)

	CZ	HU	PL	SK	SI
2007	5,0	2,3	-1,7	-0,7	-1,8
Průměr	0,7	-1,5	-2,1	-4,1	-0,6

Poznámka: Průměr v období 2001–2007. Bilance = rozdíl mezi domácí poptávkou a nabídkou. Pramen: ECFIN (2008a), s. 72–73.

Vztah úspor a investic

Mezera mezi domácí nabídkou a poptávkou je sice významným zdrojem makroekonomické nerovnováhy (vnitřní i vnější), ale pro úplnější obraz je důležité tento vztah doplnit o vlivy rozdělování důchodu mezi **národní ekonomikou a světem** a vzít v úvahu mezinárodní toky prvotních a druhotných důchodů. Tyto vlivy působí na výši národního disponibilního důchodu a jeho užití na spotřebu a úspory. Vztah národních úspor a investic se projeví v saldu běžného účtu platební bilance a tedy i v potřebě jeho financování zahraničními úsporami.

Česká republika patří k zemím s relativně vysokou **mirou národních úspor**. Na jejím vzestupu od roku 2004 (viz tabulka 3) se podílely rostoucí hrubé úspory nefinančních podniků a vládních institucí (s příznivým dopadem na pokles deficitu běžného účtu platební bilance). České národní úspory jsou sice stále nedostatečné k financování investic, ale tato mezera, která musí být kryta zahraničními zdroji, se v posledních třech letech výrazně zmenšila. Širší ukazatel čistých výpůjček v zahraničí je kromě mezery mezi úsporami a investicemi ovlivněn tzv. kapitálovými transakcemi s nerezidenty (jde zejména o saldo kapitálových transferů a o čisté pořízení nevyroběných nefinančních aktiv od nerezidentů).

Tabulka 3: Hrubý disponibilní důchod, národní úspory a hrubá tvorba kapitálu v ČR (mld. Kč, b.c.)

	Hr. disp. důchod (HDD)	Konečná spotřeba	Hrubé národní úspory (S)	Tvorba hrubého kapitálu (I)	Saldo tr. s nerezid. (S-I)
2006	3033,2	2252,3	780,8	852,2	-71,3
2007	3330,6	2420,1	910,5	954,1	-43,6

Poměrové ukazatele (% HDP)

	Míra úspor*	Míra úspor	Míra investic	Rozdíl S-I	Čisté výpůjčky
2006	25,7	24,3	26,5	-2,2	-1,8
2007	27,3	25,6	26,9	-1,3	-0,8

Poznámka: * V % HDD. Rok 2007 předběžné údaje ze čtvrtletních sektorových účtů. Pramen: ČSÚ - roční a čtvrtletní národní účty (červenec 2008).

V **mezinárodním srovnání** patří míra národních úspor v ČR k nejvyšším (ve skupině středoevropských zemí v roce 2007 na druhém místě za Slovinskem). V EU-15 je míra úspor dlouhodobě značně stabilní (kolem 20 % HDP) a téměř se rovná míře investic, z čehož vyplývá i vyrovnaný běžný účet platební bilance. Nové členské země EU, které jsou na nižší

ekonomické úrovni, nejsou většinou schopny generovat dostatečné úspory. Při značné investiční potřebě začínají mít proto vážné problémy s vnitřní i vnější rovnováhou, což je zejména případ Litvy, Lotyšska, Portugalska a Bulharska. Vůbec nejnižší míru úspor v roce 2007 vykázalo Řecko. Tyto země mají enormní deficity běžného účtu platební bilance.

Hodnocení makroekonomické rovnováhy je možno podrobněji strukturovat podle jednotlivých **institucionálních sektorů**, jejich schopnosti generovat úspory a jejich investiční aktivity (viz tabulka 4). Z tohoto hlediska je význam sektorů různý a v čase se mění.

Tabulka 4: Sektorový vztah úspor a investic v ČR (mld. Kč, b.c.)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nefinanční podniky							
Úspory	372,5	394,1	365,4	388,4	452,9	445,2	601,3
Investice	471,9	462,4	446,0	492,8	469,2	518,0	586,4
S-I	-99,4	-68,3	-80,6	-104,5	-16,4	-72,9	14,9
m.úspor	28,4	28,3	25,9	24,9	26,7	23,8	28,5
ČPV	-72,5	-19,2	-53,7	-70,5	7,1	-41,7	46,2
Finanční instituce							
Úspory	36,9	-0,6	23,3	32,4	27,0	61,0	7,3
Investice	14,8	14,3	16,7	14,6	12,4	16,2	18,1
S-I	22,1	-14,9	6,7	17,8	14,6	44,9	-10,8
ČPV	89,5	49,8	52,5	23,9	11,8	43,7	-10,6
Vládní instituce							
S	63,3	49,2	36,5	113,0	105,3	117,2	156,9
I	84,9	95,7	112,4	132,0	145,5	161,3	171,3
S-I	-21,6	-46,5	-75,9	-19,0	-40,2	-44,1	-14,4
m.úspor	11,3	8,2	5,7	15,4	13,8	14,6	18,0
ČPV	-135,0	-166,8	-170,0	-80,9	-106,6	-85,5	-55,4
Domácnosti							
S	95,6	111,8	104,6	91,8	127,6	155,5	145,3
I	120,8	129,1	122,5	132,1	135,5	152,7	174,2
S-I	-25,2	-17,2	-17,9	-40,3	-8,0	2,9	-28,9
m.úspor	7,4	8,3	7,4	6,2	8,2	9,3	8,1
ČPV	-4,8	22,6	6,4	-17,8	20,2	25,2	-5,5

Poznámka: ČPV = čisté půjčky/vypůjčky. Míra úspor nefinančních podniků = hrubé úspory nefinančních podniků v % jejich hrubé přidané hodnoty. Míra úspor domácností a vládních institucí = hrubé úspory domácností a vládních institucí v % jejich hrubého disponibilního důchodu. Pramen: ČSÚ - roční a čtvrtletní národní účty (červenec 2008).

V tradičním pojetí by to měly být domácnosti, které vytvářejí přebytek úspor nad investicemi a jsou tak schopny poskytovat volné zdroje ostatním sektorům (nefinančním podnikům a vládnímu sektoru). Úloha sektorů se však proměňuje a s růstem ekonomiky a disponibilních důchodů rostou absolutně i sektorové úspory. Jedinou výjimkou je v ČR finanční sektor, jehož váha v ekonomice je však malá. Podíl sektorů na tvorbě národních úspor byl v případě nefinančních podniků a domácností v období 2001–2007 relativně stabilní, klesal podíl finančních institucí a zvýšil se podíl vládních institucí (viz tabulka 5).

Tabulka 5: Podíl sektorů na tvorbě národních úspor v ČR (v %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Nefinanční	65,3	71,2	68,7	62,6	63,4	57,0	66,0
Finanční	6,5	-0,1	4,4	5,2	3,8	7,8	0,8
Vláda	11,1	8,9	6,9	18,2	14,7	15,0	17,2
Domácnosti	16,8	20,2	19,7	14,8	17,9	19,9	16,0

Poznámka: Součet nedává 100, protože není zahrnut sektor neziskových institucí, jehož význam je zanedbatelný. Pramen: ČSÚ - čtvrtletní národní účty (červenec 2008).

Vztah úspor a investic je dán nejen tvorbou úspor, ale i sektorovou investiční aktivitou. K jejímu růstu došlo zejména v sektoru vlády (hodnota investic včetně změny zásob v běžných cenách se v roce 2007 zdvojnásobila proti roku 2001) a

v sektoru domácností (index 144,2 v roce 2007 proti 2001). V sektoru nefinančních podniků nebyl růst investic příliš vysoký (průměrně ročně 3,7 %), přihlédneme-li k tomu, že jde o investice v běžných cenách. Míra investic počítaná jako vztah mezi tvorbou hrubého fixního kapitálu a hrubou přidanou hodnotou v sektoru nefinančních podniků dlouhodobě klesala.

Nefinanční podniky

Nefinanční podniky mohou být podniky soukromé, veřejné a podniky pod zahraniční kontrolou. Vytvářejí převážnou část výrobků a služeb pro trh za účelem dosahování zisku. Jejich úloha je pro národní hospodářství klíčová. Základním zdrojem úspor u nefinančních podniků je čistý provozní přebytek. Jde o jakýsi zisk nefinančních podniků, který podléhá procesům prvotního a druhotného rozdělování. Výsledkem jsou disponibilní důchody, které se rovnají úsporám tohoto sektoru. Jejich narůst mezi lety 2001 a 2007 byl pozoruhodný (ze 372,5 na 601,3 mld. Kč). Podíl úspor v sektoru nefinančních podniků na celkových hrubých národních úsporách se v letech 2001–2007 mírně zvýšil. V důsledku klesající míry investic se záporná mezera mezi úsporami a investicemi přeměnila v roce 2007 v kladnou (stejně tak i čisté vypůjčky) a sektor nefinančních podniků se stal ze sektoru, který si musel půjčovat, poskytovatelem půjček. Tato významná změna pomohla zlepšit makroekonomickou rovnováhu. Za uvedeným příznivým vývojem stojí především rostoucí tvorba hrubého provozního přebytku (zisku).

Míra zisku, počítaná jako podíl hrubého provozního přebytku na hrubé přidané hodnotě vytvořené nefinančními podniky, může být chápána jako jakýsi souhrnný ukazatel ziskovosti nefinančních podniků. Její zvyšování znamená vytváření finančních zdrojů potřebných nejen pro odměny kapitálu, ale především pro investiční výstavbu. Budoucí rozvoj podniku je do značné míry závislý právě na míře zisku. Ve zkoumaném období její míra v ČR kolísala, ale dlouhodobě rostla. Rostoucí míra zisku se odrazila v poklesu podílu náhrad zaměstnancům (mzdy a platy, příspěvky zaměstnavatelů na sociální zabezpečení) na hrubé přidané hodnotě. Klesající podíl nákladů práce vyjadřuje snižování jednotkových pracovních nákladů a tedy rychlejší růst produktivity práce než průměrných mezd.

V sektoru nefinančních podniků roste **podíl podniků pod zahraniční kontrolou** (na hrubé přidané hodnotě se jejich podíl zvýšil z 26,4 % v roce 2000 na 39,3 % v roce 2006). Tyto podniky se vyznačují i vyšší mírou zisku. Ta se pohybovala nad 50 % a v roce 2006 činila 54,5 % proti 48,1 % v celém sektoru nefinančních podniků. Vyšší ziskovost firem pod zahraniční kontrolou a jejich rostoucí penetrace v české ekonomice se projevila ve stoupajícím podílu zahraničních firem na tvorbě hrubých úspor nefinančních podniků. Jejich podíl se zvýšil z 30,9 % v roce 2001 na 41,3 % v roce 2006. Tato skutečnost má však i svoji stinnou stránku, protože část zisku je repatriována z české ekonomiky a spolu s reinvestovaným ziskem se projevuje v rostoucím schodku bilance výnosů (podrobněji viz Zamrazilová, 2008).

Ukazatel míry zisku patří ke klíčovým ukazatelům **Evropských sektorových účtů**, což umožňuje jeho mezinárodní srovnávání. Míra zisku nefinančních podniků v České republice (48,1 % v roce 2006) je v rámci EU relativně vysoká. Podle čtvrtletních účtů ČSÚ z července 2008 se míra zisku v roce 2007 zvýšila na 49,3 %. Ve většině evropských zemí měla míra zisku rostoucí tendenci v důsledku oživení ekonomické aktivity a umírněného růstu mezd.

Vládní sektor

Sektor vládních institucí významně ovlivňuje celkovou makroekonomickou rovnováhu systémem daní, běžnými výdaji a vládními investicemi. Z hlediska makroekonomické stability je

klíčový deficit vládního sektoru. Na jeho výši mají vliv nejen úspory a investice, ale též kapitálové transfery. Tvorba hrubých úspor ve vládním sektoru klesala do roku 2003. Zvýšení v dalších letech podpořil zejména rychlý růst ekonomiky a s ním souvisejících daňových odvodů. Poměrně značné investiční potřeby vládních institucí vedly však k tomu, že se dříve kladná mezera mezi úsporami a investicemi změnila v zápornou se silně narůstající tendencí v letech 2000–2003. V roce 2004 došlo k výraznému snížení této mezery, která ale v roce 2005 opět vzrostla, což již samo o sobě předurčovalo nárůst vládního deficitu. Potřeba financování vládního sektoru je však dána nejen zápornou mezerou mezi úsporami a investicemi, ale i čistými kapitálovými transfery, které byly záporné a poměrně velké. Výsledkem jsou podstatně **vyšší čisté výpůjčky**, které v letech 2001–2003 přesahovaly 6 % HDP ročně. Zhoršení vládního deficitu měřeného čistými výpůjčkami do značné míry způsobil růst sociálních výdajů, jednorázové výdaje spojené s restrukturalizací bankovního a podnikového sektoru a zahrnutí vládních garancí. Vysoký deficit rozpočtů vládních institucí odčerpával úspory ostatních sektorů a přelával se do vnější nerovnováhy.

Po silném růstu vládního deficitu v letech 2001–2003 došlo po vstupu ČR do EU k jeho výraznému snížení. V roce 2006 se deficit dostal pod hranici maastrichtského kritéria 3 % HDP a v roce 2007 činil pouze 1,6 % HDP (viz tabulka 6). Za uvedeným zlepšením stojí příznivá fáze hospodářského cyklu – silný ekonomický růst doprovázený rychlým zvyšováním zaměstnanosti a mezd, spotřeby domácností a ziskovosti podniků podpořil daňové příjmy. (Současně dochází k poklesu celkových výdajů veřejných rozpočtů ze 45 % HDP v roce 2004 na 42,4 % v roce 2007.) Ve srovnání se skupinou středoevropských zemí dosáhla ČR v roce 2007 lepšího výsledku, nicméně proti skupině vyspělých zemí (EU-15) byl její deficit v roce 2007 dvojnásobný.

Tabulka 6: Čisté výpůjčky vládního sektoru (v % HDP)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Česká republika	-5,7	-6,8	-6,6	-3,0	-3,6	-2,7	-1,6

Pramen: ČSÚ – roční národní účty (červen 2008).

Vláda České republiky pokládá za prioritu ve fiskální politice zlepšení strukturálních parametrů veřejných financí, snížení vládního deficitu a zahájení reformy vedoucích k dlouhodobé udržitelnosti fiskální stability. Návrh rozpočtu na rok 2008 se opírá o reformy vycházející ze zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů přijatého v září 2007. Na příjmové straně dochází k radikální změně daní, která by měla podpořit aktivitu a ekonomický růst. Od roku 2008 se zavádí u příjmů fyzických osob rovná 15% daň počítaná z tzv. superhrubé mzdy včetně příspěvků zaměstnavatelů na sociální pojištění, zvyšuje se snížená sazba nepřímých daní z 5 % na 9 %. Postupně se bude snižovat daň z příjmu právnických osob ze současných 24 % na 19 % v roce 2010 a zavádí se nová ekologická daň. Na výdajové straně dochází ke snížení mandatorních výdajů (zavádí se poplatky ve zdravotnictví a snižují se některé sociální dávky). V roce 2008 by měl schodek veřejných financí podle makroekonomické predikce Ministerstva financí z července 2008 klesnout na 1,5 % HDP. Udržitelné snižování deficitů vládního sektoru předpokládá pokračování reformy veřejných financí.

Dluh vládního sektoru ČR, který odráží vývoj deficitů veřejných financí, se značně zvyšoval (zejména ve druhé polovině 90. let a na počátku tohoto století). Rychlý nárůst vládního dluhu tak představoval nebezpečnou tendenci, na kterou musela makroekonomická politika reagovat. V dlou-

hodobém vývoji se vládní dluh mezi lety 1995–2004 zdvojnásobil (ze 14,6 % v roce 1995 na 30,4 % v roce 2004).

Teprve v posledních letech se dluh vládního sektoru snížil na 28,7 % v roce 2007. Česká republika tak patří do skupiny relativně málo zadlužených zemí EU. Snižování podílu vládního dluhu na HDP v posledních třech letech bylo ovlivněno silným růstem nominálního HDP, částečným financováním vládního deficitu privatizačními příjmy a nízkými úrokovými sazbami. Dlouhodobě však hrozí ČR další nárůst veřejného dluhu v případě, že se nepodaří realizovat reformy veřejných financí. Rizik budoucího vývoje je řada – zpomalení ekonomického růstu a snížení daňových příjmů, nárůst sociálních výdajů, náprava majetkových krivd způsobených církvím či růst mezd ve vládním sektoru.

Domácnosti

Hrubé úspory domácností nestačily v letech 2001–2007 pokrýt investice a jejich mezera byla tedy s výjimkou roku 2006 záporná. Ke zhoršení mezery přispěl v posledních letech i značný nárůst investic domácností v souvislosti se silnou expanzí hypotečních úvěrů. Kapitálové transfery ve prospěch sektoru domácností mezeru snížily, což ovlivňovalo proměnlivý vývoj sektorových čistých půjček/výpůjček. Domácnosti tak ztratily schopnost financovat ostatní sektory a naopak se staly v některých letech závislé na jejich zdrojích. Tato závažná změna z hlediska makroekonomické stability se prozatím výrazněji neprojevila díky zvýšené tvorbě úspor v sektoru nefinančních podniků.

Tabulka 7: Úspory domácností v ČR (v mld. Kč) a míra úspor (v % disponibilního důchodu)

	Čisté úspory	Spotř. fixn. kapitálu	Hrubé úspory	Míra hrubých úsp.	Míra čistých úsp.
2006	74,3	81,2	155,5	9,2	4,6
2007	60,2	85,1	145,3	8,0	3,5

Poznámka: Míra hrubých úspor = podíl hrubých úspor a hrubého disponibilního důchodu domácností, míra čistých úspor = podíl čistých úspor k čistému disponibilnímu důchodu domácností. Pramen: ČSÚ – čtvrtletní národní účty (červenec 2008).

Míra úspor domácností zaznamenala v České republice značné meziroční výkyvy a do roku 2004 dlouhodobě klesala (až na 6,2 % hrubé míry a pouze 1 % čisté míry úspor, viz tabulka 7). Pokles čistých úspor je výraznější z důvodu nárůstu spotřeby fixního kapitálu. Takový vývoj může způsobit problémy, protože čisté úspory jsou základním zdrojem zvyšování bohatství domácností a jsou zpravidla jedním ze zdrojů financování investic v ostatních sektorech ekonomiky. Pokud nejsou nahrazeny vyšší tvorbou úspor v ostatních sektorech, ekonomika buď musí omezit investice, nebo se stává stále závislejší na zahraničních úsporách. V posledních třech letech se zrychlil růst disponibilních důchodů domácností především díky růstu mezd a platů, což umožnilo zvýšit i míru úspor. V roce 2007 sice opět poklesla, ale zůstala již na podstatně vyšší úrovni než v roce 2004. Dalším faktorem působícím na snížení míry úspor jsou rychle rostoucí půjčky domácností. Vliv spotřebitelských úvěrů na úspory domácností je nepřímý, protože půjčky nezvyšují jejich disponibilní důchod, ale umožňují zvýšit spotřebu a v důsledku toho snižují úspory.

Míra hrubých úspor českých domácností (8 % v roce 2007) je podstatně nižší než ve vyspělých západních zemích (v eurozóně 14 %). Neschopnost generovat úspory je z makroekonomického hlediska závažná, protože domácnosti v těchto zemích si musí půjčovat na spotřebu a na financování investic. Výpůjčky sektoru domácností jsou proto vysoké, nejsou schopny půjčovat ostatním sektorům a ekonomika musí čerpat zahraniční úspory (s dopadem na deficit běžného účtu).

Běžný účet platební bilance

Z hlediska národní ekonomiky je deficit běžného účtu výsledkem nedostatečných národních úspor v jejich vztahu k investicím. Tato mezera musí být financována zahraničními zdroji. Zatímco podnikatelský sektor v ČR výrazně zvýšil svoji schopnost vytvářet úspory a zlepšil rentabilitu, domácnosti naopak snížily tvorbu úspor a jejich míra úspor je ve srovnání s vyspělými zeměmi EU na nízké úrovni. Záporná mezera mezi úsporami a investicemi je tak vytvářena sektorem vládních institucí a domácností. Protože deficit běžného účtu musí být financován vnějšími zdroji, navazuje i na finanční účet, investiční pozici a vnější dluh.

Vnější ekonomická rovnováha posuzovaná na základě obchodní bilance a bilance běžného účtu platební bilance zaznamenala v letech 2005–2007 výrazné zlepšení. Podílel se na něm především přebytek obchodní bilance se zbožím a službami, který přešel z deficitu převyšujícího 2 % HDP ročně v letech 2001–2003 do rostoucího přebytku až na rekordní hodnotu 4,9 % v roce 2007.

Struktura běžného účtu se výrazným způsobem změnila a hlavním zdrojem deficitu přestala být od roku 2004 obchodní bilance, ale stala se jím bilance výnosů (čistý odliv prvotních důchodů ve formě mezd, repatriovaných a reinvestovaných zisků a úroků do zahraničí). Platební bilance v roce 2007 byla ovlivněna výrazným růstem přebytku obchodní bilance a prohloubením schodku bilance výnosů. Čistý odliv prvotních důchodů v roce 2007 představoval 7,1 % HDP a značně snížil národní důchod České republiky. Deficit běžného účtu ČR se v posledních třech letech dostal na průměrnou roční úroveň 2,5 % HDP. Je to sice podstatně více oproti průměru vyspělých zemí EU-15, ale pro dohánějící ekonomiku jde o přijatelnou nerovnováhu. Ze skupiny dvanácti nových členů EU měla ČR v roce 2007 nejnižší deficit běžného účtu.

Na změně struktury běžného účtu ČR se významně podílely **přímé zahraniční investice**. V letech 2000 a 2001 byly schodky obchodní bilance zhruba z poloviny kompenzovány přebytkem ve službách. Postupně začal ale narůstat schodek bilance výnosů. Zlomový byl rok 2002, kdy se sice zlepšila obchodní bilance, současně ale došlo k výraznému poklesu aktiva služeb a prohloubení pasiva bilance výnosů (viz tabulka 8). V letech 2004–2007 pokračovalo postupné zlepšování obchodní bilance i prohlubování pasiva bilance výnosů. V letech 2005–2006 byla záporná bilance výnosů prakticky jedinou příčinou deficitu běžného účtu. Pozitivní vliv bilance služeb v letech 2002–2004 značně zeslábl a teprve v posledních třech letech se přebytek začal zvyšovat, mimo jiné i změnou metodiky platební bilance. Vývoz služeb však stále neodpovídá potenciálním možnostem české ekonomiky a jejich dovoz je relativně vysoký. Vliv běžných převodů byl až do roku 2005 pozitivní, ale nepříliš významný. Po vstupu ČR do EU se zvýšily odvody placené do rozpočtu EU a v roce 2006 a 2007 bylo saldo běžných převodů záporné.

Tabulka 8: Bilance běžného účtu ČR a jeho složky (mld. Kč)

	Běžný účet	Obchodní bilance	Bilance služeb	Bilance výnosů	Běžné převody
2006	-100,8	65,1	42,2	-201,3	-6,8
2007	-89,0	117,5	55,4	-253,8	-8,1

Pramen: ČNB - statistika PB (červenec 2008).

Schodek běžného účtu vyjádřený podílem na HDP (viz tabulka 9) se v letech 2001–2007 pohyboval v průměru na 4,2 %, v posledních třech letech klesl až na 2,4 %. Většina prognóz počítá se zhruba stejným deficitem i v roce 2008 a 2009. Hlavní příčinou schodku je čistý odliv prvotních důcho-

dů do zahraničí ve formě mezd, reinvestovaných či repatriovaných zisků a úroků. Odliv v letech 2005–2007 představoval průměrně ročně 6,2 % HDP. O tuto částku je nižší hrubý národní důchod ČR proti hrubému domácímu produktu. ČR tak podobně jako Maďarsko nebo Irsko ztrácí významnou část vytvořeného důchodu, který nemůže být použit na spotřebu či investice. Lze očekávat, že reinvestice a repatriace zisku budou i nadále hlavním zdrojem schodku běžného účtu.

Tabulka 9: Bilance běžného účtu ČR a jeho složek (v % HDP)

	Běžný účet	Obchodní bilance	Bilance služeb	Bilance výnosů	Běžné převody
2006	-3,1	2,0	1,3	-6,3	-0,2
2007	-2,5	3,3	1,6	-7,1	-0,2

Pramen: ČNB - statistika PB, vlastní výpočty.

S problémem **udržení makroekonomické rovnováhy** se potýkaly téměř všechny nové členské země EU. Důvodem byl zejména předstih domácí poptávky před růstem HDP (projevující se ve schodku obchodní bilance) či nedostatek národních úspor ve vztahu k investicím (který se odrazil v deficitech běžného účtu platební bilance). Investiční potřeby byly vyvolány strukturálními změnami a budováním infrastruktury a snahou urychlit růst životní úrovně. Stále větší měrou se na této makroekonomické nerovnováze podílely deficity veřejných financí a klesající míra úspor domácností. Schodek běžného účtu tak představuje rizikový faktor budoucího vývoje, zejména při klesající vnější poptávce brzdící růst vývozu a zhoršených podmínkách na finančních trzích.

Ve srovnání se skupinou středoevropských zemí EU-5 (viz tabulka 10) mělo nejvyšší schodky běžného účtu Maďarsko, následované Slovenskem a ČR. Celkově příznivý vývoj, avšak se zhoršující se tendencí, vykazuje Slovinsko. Značná makroekonomická nerovnováha začíná být naopak problémem Maďarska. Deficit je navíc kryt v posledních letech převážně přílivem zahraničních portfoliových investic do maďarských vládních cenných papírů, které na rozdíl od PZI zvyšují zahraniční dluh (nejvyšší po Slovinsku ze skupiny středoevropských zemí). Stabilizační opatření maďarské vlády se začínají projevovat ve zlepšené makroekonomické rovnováze, i když na úkor růstu poptávky a HDP. Deficit běžného účtu pěti středoevropských zemí (v průměru 3,9 % HDP) je však relativně nízký.

Tabulka 10: Salda běžného účtu platební bilance (v % HDP)

	CZ	HU	PL	SI	SK
2007	-2,5	-5,0	-3,7	-4,9	-5,3
Průměr	-4,2	-6,7	-2,8	-1,7	-5,6

Poznámka: Průměr v období 2001–2007. Údaje za ČR jsou převzaty od ČNB (červenec 2008). Pramen: ECFIN (2008 a), s. 116–117.

Dopady schodku závisejí na způsobu jeho financování (dluhové a nedluhové, krátkodobý či dlouhodobý kapitál), použití (na spotřebu či investice), na výši zahraničního dluhu a devizových rezerv a na celkové makroekonomické situaci země. Z těchto hledisek se schodek běžného účtu ČR nejeví jako nebezpečný, protože byl z převážné části financován přímými zahraničními investicemi, podporoval růst investic a nezvyšoval relativní zahraniční zadlužení.

Vliv přímých zahraničních investic

Značný příliv přímých zahraničních investic významně dopadá na obchodní bilanci a bilanci výnosů ČR. Z dostupných údajů vyplývá, že podniky se zahraniční účastí vytvářely do roku 2000 deficity obchodu se zbožím a službami a od roku 2001 je jejich **výkonová bilance** aktivní s trvale rostoucím přebytkem. Na druhé straně však značně sílí odliv prvotních důchodů a od roku 1998 negativní saldo **bilance výnosů** rychle roste v důsledku vysokého předstihu výdajů před příjmy (viz tabulka 11).

Tabulka 11: Bilance výnosů v ČR (mld. Kč)

	Příjmy	Výdaje	Saldo
2001	84,9	168,4	-83,5
2002	66,8	182,4	-115,6
2003	75,5	195,4	-119,9
2004	87,2	243,8	-156,6
2005	105,7	261,4	-155,7
2006	128,0	329,3	-201,3
2007	141,6	395,4	-253,8

Pramen: ČNB (2008), Statistika PB (červenec 2008), vlastní úprava.

Bilance výnosů se vztahuje k faktorům kapitálu (investicím) a práce, tj. výdajům na práci cizinců (resp. příjmům z práce v zahraničí). **Struktura výdajů** ukazuje (viz tabulka 12), že náklady na práci cizinců mají mírně vzestupnou tendenci, ale nepřesahují 20 %. Hlavní část tvoří výnosy z investic, které lze členit podle typu na výnosy z přímých zahraničních, portfoliových a ostatních investic nebo druhově na úroky (z uvedených tří typů investic), dividendy (z přímých zahraničních a portfoliových investic) a reinvestice zisku z PZI. Patrný je klesající podíl úroků a narůstající podíl dividend.

Tabulka 12: Struktura výdajů bilance výnosů v ČR

	Celkem (mld. Kč)	z toho v %			
		úroky	reinvest.	dividendy	práce ciz.
2006	329,3	19,5	30,3	32,8	17,4
2007	395,4	19,0	33,0	28,8	19,2

Pramen: ČNB (2008), Statistika PB (červenec 2008), vlastní úprava.

Mění se rovněž **struktura výnosů** z investic podle typu. Zatímco v první polovině 90. let převažovaly výdaje na úroky z dlouhodobých půjček a z přílivu krátkodobých peněz do ekonomiky, v současné době připadá na úroky pouhá pětina. Platby úroků z dluhového kapitálu jsou od roku 1997 více-méně stabilní (cca 40 mld. Kč). Výrazně však od roku 2001 narůstají platby spojené s předchozími přílivy PZI a tím i jejich význam ve výdajích bilance výnosů (viz tabulka 13).

Tabulka 13: Výdaje bilance výnosů spjaté s PZI v ČR (mld. Kč, %)

	Výdaje celkem	Výdaje bil. výnosů spojené s PZI				
		mld. Kč	% výdajů	úroky	rein. zisk	divid.
2006	329,3	206,1	62,6	8,1	99,7	98,3
2007	395,4	247,6	62,6	8,2	130,6	108,8

Pramen: ČNB (2008), Statistika PB (červenec 2008), vlastní úprava.

Salda bilance výnosů v členění na výnosy z práce a investic ukazují, že s růstem podílu PZI na výdajích bilance výnosů se zvyšuje i jejich podíl na celkovém záporném výsledku bilance (viz tabulka 14). Vliv ostatních a portfoliových investic byl v posledních třech letech pozitivní. Náklady na práci cizinců mají narůstající tendenci a záporné saldo výnosů z práce bylo v roce 2007 proti roku 2000 více než čtyřnásobné. Z hlediska výdajů spojených s PZI (představujících výnosy pro zahraniční investory) jsou dominantní **reinvestice a dividendy** a trvale nejméně významnou položkou úroky. Dlouhodobý posun od reinvestic k dividendám je jasně patrný. V roce 2001 byly více než tři čtvrtiny zisku reinvestovány, zatímco v letech 2004–2006 to byla téměř polovina. V roce 2007 však mírně sílí přesun k reinvestovaným ziskům.

Tabulka 14: Dílčí salda bilance výnosů v ČR (mld. Kč)

	2000	2005	2006	2007
Saldo bilance výnosů	-53,0	-155,7	-201,3	-253,8
Výnosy z práce	-12,0	-23,5	-33,5	-52,1
Výnosy z investic	-41,0	-132,2	-167,8	-201,7
Ostat. investice (úroky)	20,1	9,3	18,6	22,5
Portfoliové investice	-7,5	6,3	4,3	9,2
Přímé zahrani. investice	-53,6	-147,8	-190,7	-233,3

Pramen: ČNB (2008), Statistika PB (červenec 2008), vlastní úprava.

V platební bilanci představují **reinvestice zisku**¹⁹ podvojně zapsanou položku, která se na finančním účtu objevuje na kreditní straně (příliv PZI jako dodatečný vklad investora do příslušného podniku) a na běžném účtu v bilanci výnosů na straně debetní (nárok zahraničního investora na vytvořený zisk). Zhoršení výsledku běžného účtu ale nepředstavuje velké riziko pro vnější stabilitu ekonomiky, protože na devizových trzích nevytváří tlaky na zahraniční financování deficitu. Běžný účet po **očistění** o reinvestice zisku ukazuje, že deficit by se v posledních letech pohyboval v naprosto bezpečném pásmu. Oproti tomu **platby dividend** představují reálný odliv finančních prostředků ze země. Jejich růst v posledním období ovlivňují jednorázové výplaty z fondů ze zisků vytvořených za několik let. Zvyšuje se i počet subjektů pravidelně odvádějících roční zisky ve prospěch mateřských společností. Od roku 2002 se platby dividend ztrojnásobily a dosáhly bezmála 3 % HDP. Česká ekonomika tak potvrzuje zkušenosti dalších hostitelů ekonomik, kdy pozitivní dopady přílivu PZI na obchodní bilanci provází negativní vliv na bilanci výnosů s růstem ziskovosti podniků pod zahraniční kontrolou.

Stav vnější nerovnováhy v kumulované podobě odráží **zahraniční dluh**, pokládaný za významný ukazatel mezinárodního postavení země, protože dluhová služba odčerpává zdroje, které by bylo možné využít v domácí ekonomice. Změny dluhu závisí na deficitech běžného účtu a na způsobu jeho financování (dluhové nebo nedluhové). V ČR je stále rozhodujícím zdrojem financování běžného účtu příliv zahraničních investic. Ačkoli jsou PZI obecně považovány za převážně nedluhovou formu financování, jejich část (reprezentovaná ostatním kapitálem) do zahraniční zadluženosti vstupuje. Jde o mezispodnikové úvěry mezi přímými investory a dceřinými firmami i pobočkami. Zahraniční dluh ČR se dlouhodobě pohybuje pod 40 % HDP (viz tabulka 15), což je přijatelná míra, která neodrazuje zahraniční investory a nevytváří dluhovou službou velké nebezpečí pro makroekonomickou rovnováhu. Na zahraničním dluhu se ke konci roku 2007 více než 50 % podílely podniky, následované bankami (28 %) a vládou (20 %). Více než dvě třetiny zahraničního dluhu představuje dlouhodobá zadluženost. Přijatelná vnější nerovnováha je výsledkem exportní výkonnosti a přeměny české ekonomiky na čistého vývozce (především díky podnikům pod zahraniční kontrolou).

Tabulka 15: Zahraniční dluh ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
% HDP	34,5	33,0	34,7	36,0	38,3	37,1	38,0
mld. Kč	811,3	813,3	895,1	1011,8	1142,2	1193,7	1348,8

Poznámka: Zahraniční dluh v mld. Kč k 31.12. příslušného roku.
Pramen: ČNB - statistika PB (červenec 2008).

Investiční pozice země je stavovou veličinou, která je dána rozdílem mezi celkovými aktivy (pohledávkami) a pasivy (závazky). Do pasiv vstupují kumulované stavy přímých zahraničních investic, které mají silný vliv na vývoj investiční pozice. Celkové saldo přímých zahraničních investic bylo výrazně deficitní a zvyšovalo se až na 1701,2 mld. Kč ke konci roku 2007, což představovalo 48 % HDP (viz tabulka 16). Naproti tomu saldo portfoliových investic bylo kladné a zlepšovalo investiční pozici.

Tabulka 16: Investiční pozice ČR a vybraná dílčí salda (mld. Kč)

	Investiční pozice	Přímé za- hran. inv.	Portfoliové investice	Ostatní investice
2006	-1081,0	-1562,0	44,2	-236,7
2007	-1240,3	-1701,2	50,1	-235,3

Poznámka: Údaje k 31.12. Součet dílčích sald nedává celkové saldo investiční pozice, které je na straně aktiv snižováno rezervami ČNB.
Pramen: ČNB - statistika PB (červenec 2008), vlastní úprava.

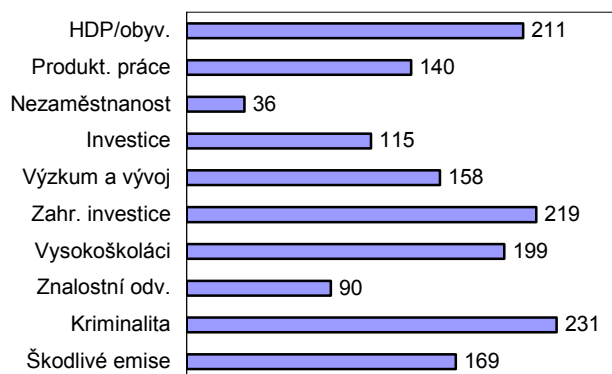
Regionální konkurenceschopnost (Praha)

Postavení hlavního města Prahy je ve srovnání s ostatními kraji zcela výjimečné. Území regionu je vymezeno přesně hranicemi města a nezahrnuje ani nejbližší okolí, které je jeho bezprostřední spádovou oblastí. V metropoli sídlí většina orgánů státní správy i centrální firem s celostátní působností. Ekonomickou sílu regionu vyjadřuje jeho téměř čtvrtinový podíl na celkovém HDP České republiky, nadprůměrná je rovněž ekonomická úroveň (a to i v mezinárodním srovnání). Vysoká koncentrace znalostně náročných zdrojů i výstupů je předpokladem i výsledkem výjimečně kvalitativně založené konkurenceschopnosti regionu. Další specifikou oproti průměru české ekonomiky je význam služeb, a to včetně jejich technologicky a kvalifikačně náročných odvětví. Nepříznivé charakteristiky zahrnují přetíženost infrastruktury (zejména dopravní) a s ní související dopady na životní prostředí.

Ekonomická pozice a výkonnost

Výjimečná **ekonomická pozice** Prahy vyjádřená v přepočtu HDP na obyvatele je způsobena v první řadě koncentrací hrubé přidané hodnoty vytvořené sektorem vlády a většiny odvětví služeb (peněžnictví, pojišťovnictví, telekomunikace), dále vysokou mírou dojížděky do zaměstnání (v roce 2006 představovala 19 % všech zaměstnaných v Praze), vyšší cenovou hladinou (která není zohledněna v regionálně odlišných přepočtech HDP na paritu kupní síly) a vysokými náhradami zaměstnancům (podle nichž se alokuje hrubá přidaná hodnota za multiregionální organizace). Nadprůměrná je rovněž inovační výkonnost regionu (ve výdajích na výzkum a vývoj, vzdělanostní úrovni a v přílivu přímých zahraničních investic). Negativem jsou vysoké emise látek znečišťujících ovzduší a více než dvojnásobná míra kriminality ve srovnání s průměrem ČR při přepočtu na obyvatele (viz obrázek 1).

Obrázek 1: Pozice hl. m. Prahy v ČR (ČR = 100)

Pramen: ČSÚ, MPSV ČR, ČNB, PP ČR, ČHMÚ, vlastní výpočty.

Dynamika HDP byla v letech 1995–2006 po Středočeském kraji druhá nejvyšší v ČR (nárůst o 57,2 % ve stálých cenách oproti 37,6 % průměru ČR). V delším časovém období byl vývoj v letech 1995–1999 vůbec neúspěšnější ze všech krajů, což je možno připsat i méně destruktivnímu charakteru probíhajících strukturálních změn. Významně se proto zvýšil v uplynulém desetiletí podíl hlavního města na tvorbě HDP České republiky, a to z 20,0 % na 23,0 % v letech 1995–1999 a dále v letech 2000–2006 až na 24,3 %. V posledních letech, v souvislosti s akcelerací průmyslové výroby a HDP v ostatních regionech, není již předstih Prahy v růstové dynamice tak výrazný.

Ekonomická úroveň vyjádřená HDP na obyvatele dosahuje v Praze 211 % průměru ČR. Produktivita práce však v důsledku zahnutí dojížděky do zaměstnání dosahuje pouze 140 %

(viz tabulka 1). Dynamika produktivity práce je poměrně nízká a růst HDP je tažen zaměstnaností, především vlivem cizinců. Vysoký podíl služeb v ekonomice Prahy se projevuje slabší vývozní výkonností (region dosahuje pouze 6 % celkového vývozu ČR, resp. 52 % jeho úrovně v přepočtu na obyvatele)¹ a rovněž nižší mírou investic.

Ekonomická pozice Prahy je výjimečná rovněž v mezinárodním srovnání. V roce 2005 podle údajů EUROSTATU zaujímala 12. místo mezi regiony NUTS 2 se 160 % průměru EU (v HDP na obyvatele v PPS). Tento velký předstih je způsoben také specifickým vymezením regionu hlavního města v ČR, které ve většině zemí EU zahrnuje širší územní celek (HDP v přepočtu na obyvatele je proto nižší).

Tabulka 1: Ekonomická pozice hl. m. Prahy (ČR=100)

	2002	2003	2004	2005	2006
HDP na obyvatele	209	210	206	209	211
Produktivita práce	148	146	144	143	140

Poznámka: Z vyjádření v běžných cenách. Pramen: ČSÚ – Regionální národní účty, vlastní výpočty.

Vysoká ekonomická výkonnost Prahy se projevuje také v nejnižší **míře nezaměstnanosti** (včetně dlouhodobé), a to již od počátku transformace, díky nadprůměrné schopnosti vytvářet nová pracovní místa, resp. méně nepříznivým dopadům restrukturalizace (průměrná míra dlouhodobé nezaměstnanosti dosahovala v Praze 24,3 % oproti 41,2 % v ČR v roce 2006, resp. 22,7 % oproti 38,6 % v roce 2007).

Tabulka 2: Vývoj ekonomické výkonnosti hl. m. Prahy

	2002	2003	2004	2005	2006
HDP ve s.c. (% meziročně)	0,6	3,8	3,8	7,3	5,4
Prod. práce (% meziročně)	-0,1	3,5	3,4	3,8	0,4
Míra nezaměstnanosti v %	3,7	4,0	3,6	3,2	2,7
THFK v % HDP	31,1	26,8	30,9	28,0	28,4

Pramen: ČSÚ – Regionální účty 2006, MPSV ČR, vlastní výpočty.

Životní úroveň obyvatelstva v Praze je výrazně větší než v jiných městských oblastech ČR, přestože předstih je slabší oproti klíčovým ukazatelům ekonomické výkonnosti (díky příspěvku obyvatel jiných regionů v rámci vnitrostátní dojížděky). Disponibilní důchod domácností je podle údajů za rok 2006 v Praze v přepočtu na obyvatele o 36,2 % vyšší oproti průměru ČR (u HDP až o 110,6 %). V disponibilním důchodu domácností se projevuje nejen vyloučení dojížděky, ale i přerozdělení v rámci daňových transferů a vyplacení sociálních dávek včetně důchodů.

Životní úroveň je však na druhou stranu limitována regionálně nepodchyceným odlišným vývojem **cenové hladiny**, který se projevuje v oblasti služeb, zejména bydlení. Deregulace cen nájemného se promítá více do růstu nájmu v Praze než v jiných regionech. Samotná kupní cena bytů dosahovala v roce 2006 podle údajů ČSÚ 260,2 % průměrné ceny v ČR.² I oproti Jiho-moravskému a Středočeskému kraji je to více než dvojnásobek. Ceny bytů, vyšší nájemné a ceny některých služeb zvyšují nominální HDP, ale k jeho reálnému očistění již nedochází, protože

¹ V údajích za Prahu se projevuje problematické regionální zachycování vývozu, což dokládá 30% podíl na exportu minerálních paliv, maziv a příbuzných materiálů. Nadprůměrný je v metropoli také export chemikálií, surových materiálů a nápojů a tabáku.

² Cena m² v prodáváných bytech činila v roce 2006 117,3 % průměrné pražské měsíční mzdy, zatímco průměr ČR dosahoval 69,5 %. Polovina krajů měla oproti Praze ceny bytů v poměru k průměrným mzdám méně než poloviční.

parita kupní síly je zvažována pouze na úrovni mezinárodního srovnání. Proto je reálný HDP v Praze z jistého úhlu pohledu nadhodnocený. Do regionálního HDP se připočítává rovněž tzv. imputované nájemné jako metodická korekce za služby, které si poskytují domácnosti, které vlastní nemovitosti.³

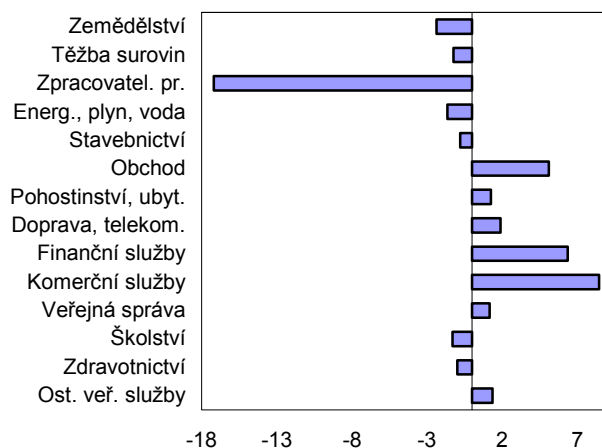
Struktura ekonomických aktivit v Praze je zásadně ovlivněna především posilováním významu služeb, a to i při porovnání v delší časové řadě (ze 76,6 % přidané hodnoty v roce 1995 na 82,5 % v roce 2006). Naopak zatímco podíl průmyslu za celou ČR stagnoval (na úrovni 32 %), v Praze došlo k jeho poklesu z 16,9 % na 11,9 %. Jde však o vyjádření podílu na hrubé přidané hodnotě v běžných cenách, což růstu odvětví služeb zatíženému větším nárůstem cenové hladiny částečně napomáhá. Při vyjádření ve stálých cenách není zvýšení významu služeb tak výrazné (ze 77,5 % na 82,5 %), menší je i pokles podílu průmyslu (z 14,4 % na 12,8 %).

Tabulka 3: Struktura přidané hodnoty hl. m. Prahy (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
A+B Zemědělství, rybolov	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
C Dobývání rud	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
D Zpracovatelský průmysl	9,6	8,4	9,4	9,5	9,1
E Energetika, plyn, voda	3,2	2,7	3,2	2,8	2,8
F Stavebnictví	5,3	5,3	5,4	5,8	5,4
G Obchod	18,0	16,9	15,8	17,3	18,2
H Pohostinství, ubytování	2,8	3,1	3,4	3,2	3,0
I Doprava, telekom.	14,3	14,6	13,4	12,0	12,3
J Finanční služby	8,2	9,5	9,6	9,1	9,5
K Komerční služ., nemovit.	20,7	21,2	21,6	22,4	21,9
L Veřejná správa	6,7	7,1	7,0	7,2	6,9
M Školství	3,1	3,0	3,0	3,0	2,9
N Zdravotnictví	3,0	3,0	3,1	2,9	3,0
O Ostatní veřej. služby	4,9	5,1	5,0	4,7	4,8

Pramen: ČSÚ – Regionální účty 2006.

Obrazek 2: Rozdíly odvětvové struktury HPH v Praze oproti průměru ČR v roce 2006 (v p. b.)

Pramen: ČSÚ – Regionální národní účty, vlastní výpočty.

Sektor **služeb** charakterizuje významný podíl znalostně náročných aktivit, rostoucí význam zahraničních investic (zejména v odvětví finančního zprostředkování) a razantní vzestup informačních technologií, telekomunikací a dalších služeb pro podniky. Specificky pro metropolitní charakter regionální ekonomiky dochází k výraznému růstu odvětví obchodu, pohostinství a ubytování a dalších aktivit souvisejících s rozvojem cestovního ruchu (včetně kongresové turistiky). Dalším významným od-

³ Tento efekt je však v Praze i přes vyšší ceny nájmu relativně omezený, protože podíl vlastnického bydlení je o dost nižší než v ostatních regionech.

větším služeb v Praze s celostátním významem je veřejná správa a další veřejné služby (školství a zdravotnictví).

Nepříznivou charakteristikou **kvality života** v metropoli je zhoršený stav životního prostředí a vyšší míra kriminality (v počtu trestných činů na obyvatele je pozice Prahy nejhorší v ČR). Nepříznivý dopad škodlivých emisí komplikuje především jejich vysoká koncentrace. Kvalitu populace charakterizuje nejvyšší střední délka života mužů i žen v meziregionálním srovnání a vysoká přitažlivost pro imigraci (třetí největší přírůstek stěhováním v ČR), a to včetně cizinců (jejich podíl na populaci 8,7 % v roce 2006 řadí Prahu na první místo s velkým náskokem).

Tabulka 4: Ukazatele kvality života v Praze

	2002	2003	2004	2005	2006
Emise SO ₂ v t na km ²	4,0	3,8	4,9	4,8	4,5
Trestné činy na 1 tis. obyv.	89	85	83	81	76
Přírůstek o. stěhováním v %	0,5	0,6	0,6	1,0	0,5
Pracovní neschopnost v %	5,3	5,4	4,6	4,7	4,5

Pramen: MPSV ČR, ČSÚ, PP ČR, ČHMÚ, vlastní výpočty.

Inovační výkonnost

Inovační výkonnost Prahy je silně ovlivněna vysokou koncentrací znalostně náročných aktivit, a to zejména **inovačních vstupů** ve výzkumu a vývoji ve veřejném i soukromém sektoru, včetně vysokého školství (zásadní je podíl regionu na celkové úrovni inovačních vstupů v ČR, méně už v přepočtu na HDP). Struktura hrubé přidané hodnoty regionu vykazuje nadprůměrný podíl **znalostně náročných služeb**, jejichž tři čtvrtiny představují pouze tři odvětví – spoje, zpracování dat a údržba počítačů a výzkum a vývoj (v těchto odvětvích má Praha také zcela dominantní postavení). Produktivita ve znalostně náročných odvětvích se v regionu vůči průměru ČR v čase snižuje, spíše stagnující je podíl znalostně náročné přidané hodnoty na regionálním HDP.

Tabulka 5: Znalostně náročná odvětví hl. m. Prahy

	2002	2003	2004	2005	2006
HPH na zam. (ČR=100)	150,2	150,0	129,3	130,5	126,7
HPH high-tech v % HDP	13,4	13,5	12,4	12,8	13,0

Pramen: ČSÚ – Regionální účty, vlastní výpočty.

Stav **přímých zahraničních investic** sice v roce 2006 představoval 112,9 % HDP (1. místo), ale tento údaj je částečně zkreslen vykazováním přímých zahraničních investic podle sídel společností. PZI směřují v Praze především do odvětví služeb (finančního sektoru, cestovního ruchu, telekomunikací).⁴ Zkreslení podle sídel společností způsobuje, že v celkovém objemu zahraničních investic je v Praze zahrnuta i značná část směřující do průmyslových aktivit v jiných regionech.

Tabulka 6: Výdaje a zaměstnanost (FTE) ve výzkumu a vývoji a podíl VŠ pracovní síly v hl. m. Praze

	2002	2003	2004	2005	2006
VaV výdaje % HDP	1,74	1,92	2,01	2,20	2,45
VaV zam. % celk.	1,36	1,47	1,46	2,10	2,26
VŠ v % prac. síly	27,5	27,1	28,1	28,5	28,2

Pramen: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje, vlastní výpočty.

V roce 2006 činily **výdaje na výzkum a vývoj** v Praze 19,2 mld. Kč, což představovalo 38 % celkových výdajů za ČR. Výdaje na výzkum a vývoj na obyvatele dosahují 334 %

⁴ V Praze se současně nenacházejí žádné průmyslové zóny evidované agenturou Czechinvest a s rozvojem nové průmyslové výroby se ani příliš nepočítá. V prostorách bývalých průmyslových areálů se sice nachází řada lokalit typu brownfields (např. ČKD Vysočany), ale jejich využití do budoucna spočívá převážně ve výstavbě komerčních i rezidenčních nemovitostí.

průměru ČR (1. místo v roce 2006), ale s 2,45 % podílu na HDP se region umísťuje až na druhém místě za Středočeským krajem. Přesto výdaje na výzkum a vývoj v poměru k HDP činí 158 % republikového průměru.

Box 2 – Regionální inovační strategie pro Prahu

Regionální inovační strategie vznikla na základě výzkumu Technologického centra AV ČR v roce 2005 (viz Váchová, 2006; Klusáček, 2007). Skládá ze sedmi klíčových oblastí: 1) konkurenceschopný sektor inovačních podniků (podpora vzniku klastrů a high-tech odvětví), 2) aktivní zapojení výzkumné a vývojové základny do rozvoje inovačního podnikání, 3) lidské zdroje pro inovace (podpora vzdělávání), 4) poradenské služby a infrastruktura pro inovace, 5) financování inovací, 6) inovace jako součást regionálního rozvoje (vznik Regionální rady pro inovace) a 7) meziregionální spolupráce. Regionální inovační strategie tedy přesahuje svými doporučeními kompetence regionálních orgánů. Pro první etapu realizace byl navržen **akční plán**, jehož součástí je mj. ustavení poradního orgánu na magistrátu (Regionální rada pro inovace), vybudování podnikatelského inkubátoru ve spolupráci AV ČR a Magistrátu hl. města (institut pro sdílení služeb a konzultační služby, o ploše 2 – 4 tis. m²), příprava akademie věd na transfer technologií – tj. vyhledání potenciálně komerčně úspěšných výstupů vědeckých pracovišť a jejich převod do komerční sféry, identifikace potenciálních sektorů pro vznik odvětvových klastrů včetně možných iniciátorů jejich ustavení, identifikace regionálních technologických a sektorových trendů, účast Prahy na celostátním systému podpory MSP a inovací, podpora vzdělávání a zavádění internetu do veřejných knihoven apod. RIS má poměrně dalekosáhlé cíle, řada kroků je však zatím pouze v přípravě. Příkladem úspěšné iniciativy může být projekt inovačního centra a podnikatelského inkubátoru realizovaný **Technologickým inovačním centrem ČKD Praha**. Zakladateli jsou ČKD NOVÉ ENERGO, a.s., Technologické centrum AV ČR a Energieteam Consult GmbH, dalšími partnery projektu jsou spolu s Hospodářskou komorou hlavního města Prahy i Fakulta elektrotechnická ČVUT v Praze a Městská část Praha 9. Hlavní cíle projektu zahrnují podporu podnikatelských aktivit nových i již existujících malých inovačních firem, umožnění vzniku nových, inovačně zaměřených firem, vznik nových pracovních míst, komplexní podporu malých firem v ranném stadiu jejich rozvoje, plnění funkce centra pro pokročilé technologie a funkce centra transferu technologií, příklad obnovy brownfields.

Sektorová struktura výdajů na výzkum a vývoj ukazuje významný podíl vládního sektoru (31 %) a naopak relativně slabší roli podnikatelských výdajů (49 %) ve srovnání s průměrem ČR (18 % a 66 %). Naopak podíl vysokoškolského sektoru je v Praze pouze mírně vyšší (19 % oproti 16 % v ČR). V roce 2006 rostly oproti roku 2005 rychleji výdaje podnikatelského sektoru než vládního (26 % oproti 21 %) a současně rostly výdaje v Praze rychleji než na úrovni ČR (21 % oproti 18 %). Podíl výdajů na výzkum a vývoj na vysokých školách v Praze zahrnuje téměř polovinu celého sektoru v ČR (47 %). Podíl výzkumných pracovníků na celkové zaměstnanosti regionu činí 1,34 % (tj. 259 % stejné hodnoty na úrovni ČR) a předstih u zaměstnanosti oproti průměru republiky je tak menší než v případě výdajů na VaV.

Výrazně nejvyšší ze všech krajů je v Praze podíl počtu **vysokoškoláků** na pracovní síle (28,2 % v roce 2006, tj. zhruba dvojnásobek průměru ČR).⁵ V dynamice vysokoškolsky vzdělaných pracovních sil však Praha oproti jiným regionům výrazně zaostává (nárůst o 17,7 % v letech 1999–2006 v Praze oproti 29,5 % v ČR).

Rozvojové strategie

Nejvýznamnějším koncepčním dokumentem regionu je **Strategický plán hl. m. Prahy**, který stanovuje cíle a priority klíčových oblastí rozvoje na období 15 – 20 let. Byl schválen v ro-

ce 2000 (viz usnesení Zastupitelstva hlavního města Prahy číslo 19/03 ze dne 25.5. 2000), každoročně je zpracovávána a předkládána monitorovací zpráva o naplňování strategické koncepce a průběžně jsou vyhodnocovány výsledky, porovnávány s plánem a prováděna aktualizace. Regionální operační programy (viz box) se staly složkou Strategického plánu hl. m. Prahy.

Box 1 – Podpora konkurenceschopnosti ze strukturálních fondů

Praha díky své nadprůměrné ekonomické úrovni nemůže využívat prostředky strukturálních fondů EU, resp. jsou pro ni vyčleněny dva specifické operační programy - Praha Konkurenceschopnost a Praha Adaptabilita. Rozsah poskytované podpory na obyvatele je ve srovnání s ostatními regiony ČR cca desetkrát nižší. OP **Praha Konkurenceschopnost** má být využit na podporu investic v oblasti veřejné dopravy a dopravní dostupnosti (37,2 % prostředků programu), na podporu inovací, informačních a komunikačních technologií, podnikání (35 %) a zlepšování životního prostředí (25 %) v metropoli. Z fondů EU je pro OP Praha Konkurenceschopnost vyčleněno 235 mil. EUR (tj. cca 0,9 % celkových prostředků pro Českou republiku). Operační program **Praha Adaptabilita** je určen na podporu neinvestičních projektů zaměřených na vzdělávání, sociální integraci, podporu zaměstnanosti a rozvoj lidských zdrojů ve výzkumu a vývoji. Z fondů EU je pro tento program vyčleněno 108,3 mil. EUR (cca 0,41 % všech prostředků pro ČR). Program není (na rozdíl od ostatních operačních programů) konkretizován prostřednictvím tzv. oblastí podpory. Důvodem je relativně malý objem prostředků, které jsou k dispozici. Jsou vymezeny pouze jednotlivé osy - podpora rozvoje znalostní ekonomiky (38 % prostředků fondu), podpora vstupu na trh práce (29 %), modernizace počátečního vzdělávání – především SŠ a VOŠ (29 %). Zbytek prostředků představuje technická pomoc (propagace a administrativní programy).

Jedna z kapitol strategického plánu metropole se zabývá využitím potenciálu města k zabezpečení jeho **konkurenceschopné ekonomiky a prosperity**, a to především urychlení restrukturalizace, zvýšení výkonnosti a efektivnosti ekonomiky a podpora Prahy jako inovačního centra ČR (konkrétním cílem v této oblasti je zvýšit využití intelektu, zručnosti a kvalifikace pracovníků na území Prahy, především na vysokých školách, v ústavech AV ČR a dalších kapacitách vědního průmyslu jako nosného faktoru ekonomické síly města a jako opory k řešení jeho potřeb i potřeb celého státu). Další oblastí podpory je zřizování a rozvíjení vědeckotechnologických, aplikačních pracovišť (např. Pražský technologický park, Biotechnologický park v Krči, ČVUT Dejvice) lokálně a funkčně napojených na přírodovědní a technické obory vysokého školství a pražskou vědu a výzkum.

Box 3 – Kandidatura na pořádání olympijských her

Po neúspěchu žádosti o pořádání her v roce 2016 pokračuje úsilí Prahy k horizontu roku 2020. Výstavba sportovišť pro olympijské hry je plánována především v severovýchodní části metropole (s hlavním olympijským stadionem v Letňanech nebo na Strahově), případně ve východní části (v oblasti Štěrbohol a Dolních Měcholup). Odpůrci kandidatury poukazují vedle nereálnosti šancí (a tím zbytečnosti vynakládaných výdajů) na vysokou pravděpodobnost výrazného zvýšení skutečně vynaložených nákladů oproti současným předpokladům či nevyužitelnosti vybudovaných (sportovních) kapacit. Příznivci pořádání her naopak vyzdvihují mimořádnou prestiž akce a jedinečnost reklamy pro město, která povede k nárůstu cestovního ruchu, investice do infrastruktury a rovněž poukazují na ziskovost většiny moderních olympiád.

Další část strategického plánu se zabývá zajištěním příznivého **podnikatelského prostředí**, konkrétním cílem je jednat otevřeně, vstřícně a profesionálně s potenciálními investory a podnikateli (Pražská rozvojová agentura), posílit podnikatelskou atraktivitu Prahy udržením, případně zlepšením ratingového hodnocení města, využití této dobré bonity při zabezpečení kvalitní propagace a marketingu města (program Praha – atraktivní adresa pro podnikání), napomáhat vytváření podmínek pro rozvoj drobného a středního podnikání (podnikatelské inkubátory, poradenské centrum apod.), zpracovat důvěryhodnou a komplexní celopražskou integro-

⁵ Praha je centrem vysokého školství, které nemá v ČR srovnatelnou konkurenci. V roce 2005 zde studovalo podle údajů ČSÚ 37 % studentů denního studia na českých vysokých školách.

vanou výstavní a veletržní politiku (např. programy Praha – kongresové město, Veletržní Praha).

Podpůrné oblasti strategického plánu zahrnují infrastrukturu a s nimi související cíle. V oblasti **dopravy** atraktivní integrovaný systém MHD, řízení a redukce užívání automobilů, integrace do evropských dopravních sítí, příznivé podmínky pro pěší a cyklisty, v oblasti **kvality života** integrování lidí se zdravotním postižením mezi zdravou populací, vznik fungujícího trhu s byty, odstranění zanedbanosti bytového fondu se zvláštním zaměřením na panelová sídliště, prosazování účinného systému prevence a snižování kriminality, využití kulturních aktivit ke zvýšení atraktivnosti, návštěvnické a ekonomické přitažlivosti města, zefektivnění systému podpory kulturních, sportovních a rekreačních aktivit, v oblasti **životního prostředí** redukce znečištění ovzduší i vod, redukce hlukové zátěže.⁶

Box 4 – Rozvoj dopravní infrastruktury v Praze

Od roku 2000 se veškerá nová **výstavba metra** soustředila na dokončení trasy C v severní části města (dvě nové stanice byly otevřeny v roce 2004, tři nové stanice v roce 2008). Ve srovnání s jinými evropskými metropolemi je výstavba v Praze drahá a pomalá a hustota sítě nedostatečná. Brzdu představuje zejména finanční omezení v důsledku menšího podílu státu. Zahájení stavby linky D bylo odsunuto až na rok 2010 a přednost dostalo prodloužení trasy A do Motola a na letiště (s dokončením v roce 2016). Ve výstavbě **tramvajových tratí** patřila mezi nejvýznamnější investice barrandovská linka (dokončená v roce 2003). Do roku 2015 má být postaveno dalších 33 km tratí, v nejbližší době např. tramvajová trať na Radlickou, výhledově do Suchdola, Bohnic a na Opatov. Tramvajové vozy i vlaky metra jsou postupně modernizovány (v případě tramvají jsou spíše nakupovány nové typy vozů). Nejen pro plynulost dopravy v Praze, ale i pro zajištění rychlejšího spojení se zbytkem republiky má význam modernizace a výstavba **železničních tratí**. V současnosti dokončeným tzv. novým spojením (s tunely pod Vítkovem) má dojít k propojení pražských nádraží a zvýšení kapacity dopravy ze severu a východu města na Hlavní nádraží. Současně probíhá výstavba IV. koridoru modernizací tratě na České Budějovice. Plánována je výstavba III. koridoru ve směru na Plzeň a směrem na Beroun tunely s délkou přesahující 20 km. Specifickým projektem v oblasti železniční dopravy je výstavba rychlodráhy na letiště Ruzyně s pokračováním do Kladna (s předpokládaným dokončením v roce 2013).

SWOT analýza konkurenceschopnosti

Silné stránky rozvoje regionu hl. m. Prahy jsou spojeny především s vysokou koncentrací znalostně náročných aktivit (inovačních vstupů) v sektoru služeb a v menší míře i průmyslu a s vysokou úrovní ekonomického rozvoje, která stimuluje sofistikovanou poptávku. **Slabé stránky** zahrnují zejména dopady nadprůměrné ekonomické aktivity na kvalitu života (včetně dopravní infrastruktury) a zatím menší schopnost vytváření efektů inovačních aktivit (inovačních výstupů, resp. přelévání). **Příležitosti** jsou vázány na stávající silné stránky, zejména ekonomické efekty rozvoje znalostně náročných služeb (včetně jejich využití pro kulturní a společenskou přitažlivost regionu). **Hrozby** pro další rozvoj představuje nedostatečně razantní řešení stávajících problémů a oslabování znalostně náročné konkurenční pozice ve prospěch ostatních regionů

Silné stránky

- mimořádně silná ekonomická výkonnost (více než dvojnásobek průměrného HDP na obyvatele)
- koncentrace výzkumných, vývojových a vzdělávacích institucí

⁶ Pozornost je věnována rovněž oblasti financí, zejména vyjasnění vztahu rozpočtu města a státu a dalších veřejných rozpočtů vzhledem ke specifickým funkcím města, dosažení vyšší daňové autonomie města, posílení finančních prostředků hlavního města privátními zdroji na principech partnerství, vyrovnané hospodaření města ve střednědobém časovém horizontu 4 až 6 let.

- koncentrace ústředních orgánů státní správy, mezinárodních organizací a sídel nadnárodních korporací
- vysoká míra vzdělanosti populace ve spojení s vysokou životní úrovní podporují rozšíření nových technologií
- kapacity (nabídka a poptávka) pro rozvoj cestovního ruchu a služeb pro volný čas (rekreace, kultura, sport)
- koncentrace přímých zahraničních investic
- kvalitní energetická a teplotní infrastruktura
- vybavenost tržními a veřejnými službami (vzdělávání, zdravotnictví)

Slabé stránky

- vysoké mzdy snižují konkurenceschopnost průmyslových odvětví
- přetrvávající zaostávání v kvalitě některých služeb (taxi služba, městská doprava)
- slabé koordinace vztahů města a podnikatelské sféry
- nízké využití výsledků výzkumu pro rozvoj města
- slabá marketingová komunikace (posilování mezinárodní prestiže Prahy)
- zastaralá vodohospodářská infrastruktura
- velký podíl obyvatel nad 60 let, s rostoucími nároky na zdravotní péči
- znečištění ovzduší především výfukovými plyny a neúnosný hluk komunikací v blízkosti mnoha obytných zón
- vysoká míra kriminality (nejvyšší v ČR)
- nižší úroveň bydlení ve velké části panelových domů
- přetíženost dopravních komunikací a malá preference hromadné dopravy

Příležitosti

- vysoká kvalifikace pracovních sil
- možnost využití částí prostředků z fondů EU
- obnova památek povzbuzující další rozvoj cestovního ruchu
- mezinárodní prestiž podporující příchod nadnárodních institucí, spolupráci s mezinárodními organizacemi a příliv nových investic
- příliv (přímých zahraničních) investic do znalostně náročných odvětví služeb
- napojení na národní i mezinárodní komunikační sítě, integrace městské a vnitrostátní dopravy
- rostoucí investice do infrastruktury (výstavba metra, železničních tratí, pražského dálničního okruhu, městských silničních okruhů, nové čistírně odpadních vod, rozvoj letiště Ruzyně)
- nová kvalitnější bytová výstavba z estetického hlediska
- snížení emisí průmyslového znečištění, rychlý rozvoj třídění odpadu, zlepšení kvality životního prostředí (čistota a upravenost města)

Hrozby

- nízká nezaměstnanost omezuje nabídku pracovních sil na trhu práce a nevytváří tlaky na její efektivní využití
- konkurence jiných rychle rostoucích regionů a metropolí nových členských zemí EU a států východní Evropy
- zadluženost města
- rostoucí konkurence inovačních aktivit z ostatních regionů pramenící z přílivu moderních průmyslových investic
- příliv cizinců vedoucí v některých případech k nárůstu sociálně problémových skupin a míry kriminality, k šíření drog, nárůstu rasové nesnášenlivosti a xenofobie
- soustředění na výstavbu infrastruktury pro pořádání olympijských her může vést k podcenění výstavby potřebné infrastruktury v jiných částech města
- omezení zeleně v centru města v důsledku výstavby

Textilní průmysl

Odvětvová skupina textilního, oděvního a kožedělného průmyslu (v rozdělení na uvedené tři odvětví) vykazuje dlouhodobě pokles významu v české ekonomice. V roce 2006 dosáhl její podíl na zpracovatelské produkci 3 %, na tvorbě HPH 3,6 % a na exportu 4,2 % (viz tabulka 1). **Ekonomická pozice** odvětví je nepříznivě ovlivněna zahraniční konkurencí založenou na nízkých nákladech (zejména výrazně nižších mzdách při srovnatelné produktivitě). Za perspektivní je možno v této odvětvové skupině považovat zřejmě pouze segmenty s vyšší znalostní náročností (technické textilie, tvorba módních kolekcí). Rozvoj technologicky vyspělých segmentů může dokonce posunout tradičně vnímaný textilní průmysl z úrovně nízkých technologií a otevřít jeho vazby na nové obory při výrobě a užití (včetně znalostně špičkových disciplín a výrobků).

Tabulka 1: Význam textilní, oděvní a kožedělné výroby ve zpracovatelském průmyslu ČR (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	4,5	4,2	3,7	3,3	3,0
HPH	5,3	4,9	3,9	3,9	3,6
Zaměstnanost	9,6	8,9	8,4	7,6	6,6
THFK	2,8	3,3	3,5	2,2	2,4
Vývoz	6,0	5,5	5,1	4,9	4,2
Dovoz	6,7	6,0	5,9	5,7	5,0
Výdaje na VaV	1,7	1,4	1,5	1,3	1,4
PZI (stav)	3,8	2,4	2,2	1,8	1,5

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

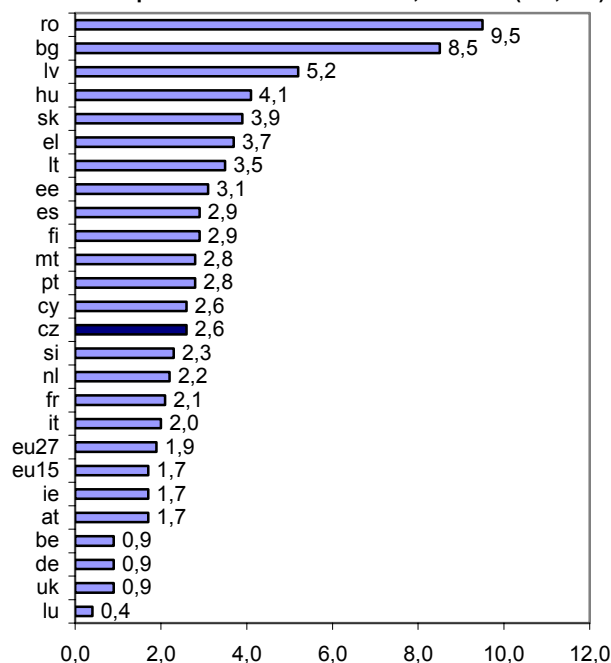
Technologická náročnost ztěžuje napodobení a kopírování, na kterém jsou založeny výrobní programy v zemích s nízkými pracovními náklady. Další podmínkou úspěchu (zejména v oděvním průmyslu) je propojení výrobních a obchodních aktivit, včetně znalosti specifických trhů, zvládnutí marketingových postupů, rozvoj vlastní značky, získávání technických certifikací. Rozvoj odvětvové skupiny je proto různě náročný na inovační aktivity a rovněž na diferencované kvalifikační potřeby. Vedle pozic vyžadujících soustavné odborné vzdělávání tvoří významný segment pracovní síla méně kvalifikovaná s méně atraktivními mzdovými podmínkami (zřejmě pouze přechodným řešením mohou být v ČR volnější podmínky pro zaměstnávání zahraničních pracovníků, jako tomu bylo v 80. letech v západoevropských zemích). Vedle podpory inovační výkonnosti např. rozvojem oborového výzkumu a vývoje je proto pozornost věnována i řešení specifických kvalifikačních potřeb (v reakci na zánik profesního vzdělávání).

Nákladově konkurenční lokace představuje především Indie, Pákistán, Malajsie a Indonésie (v Číně se už náklady rychle zvyšují a začínají oslabovat konkurenceschopnost). Konkurence z méně rozvinutých, resp. rychle se rozvíjejících zemí nicméně nespočívá výhradně ve mzdových nákladech, ale zahrnuje rovněž v Evropě zcela nepředstavitelné pracovní a environmentální podmínky (nízkou bezpečnost práce, dlouhou pracovní dobu, zneužívání dětské práce, absenci či nedodržování ekologických omezení). Specifikou světového obchodu v textilním a oděvním průmyslu je omezení multilaterálními a bilaterálními dohodami. Přístup na jednotlivé trhy ovlivňuje kombinace celních a dalších (administrativních, cenových a technických) překážek. Např. země EU jsou prakticky zcela otevřeny dovozům textilního a oděvního zboží, naopak země jihovýchodní Asie a Jižní Ameriky jsou téměř zcela uzavřeny pro české i ostatní evropské výrobce.

Rozvojové strategie (resp. strategie přežití) v českém textilním a oděvním průmyslu vyžadovaly identifikaci perspektivních segmentů a zásadní racionalizaci a zefektivnění výroby a nákladů (zejména mzdových). V posledních letech podniky

využívají tzv. evropský model, kdy se vydělují procesy a výrobky, které lze dovést z méně nákladných regionů. V textilním průmyslu tento přístup zahrnuje zejména přádelny (příze je ekonomičtější dovést) a částečně tkalcovny. Ještě silněji se tyto tendence projevují v oděvním průmyslu. Řada firem produkuje téměř celou produkci mimo území ČR či kombinuje dovozy s částečnou domácí produkcí. V některých případech se podařilo firmám vytvořit i vlastní značku či několik značek pro různé výrobní skupiny. Zásadní význam má schopnost vyhovět požadavkům koncového zákazníka a rychle se přizpůsobovat změnám jeho nároků, tj. zvládnout přechod k malosériové výrobě.

Obrazek 1: Podíl textilního, oděvního a kožedělného průmyslu na celkové hrubé přidané hodnotě v zemích EU, rok 2006 (v %, b.c.)

Poznámka: Dánsko a Německo rok 2005. Pramen: EUROSTAT – National Accounts, 31.8.2008.

V **mezinárodním srovnání** vykazují vyšší podíl textilního, oděvního a kožedělného průmyslu spíše ekonomicky méně vyspělé země EU. Česká republika se nachází z tohoto hlediska v jakési přechodové fázi a s určitým časovým zpožděním zřejmě projde podobným vývojem jako země s dříve rovněž významným textilním a oděvním průmyslem (Francie, Belgie, Nizozemsko). Přesun znalostně méně náročných výrobních kapacit provází zaměření na výrobky, resp. aktivity s vyšší přidanou hodnotou (technické textilie ve Francii, koberce v Belgii, obchodní společnosti v Nizozemsku) a zachování strategicky významných podnikatelských činností (dohled na kvalitu výroby, finanční řízení, design, logistika, vliv na distribuci). Naopak v italském průmyslu se zatím výrobní udržují díky seskupení malých (většinou rodinných) firem, velmi flexibilních a s masovou oporou italského designu. Portugalský textilní a oděvní průmysl prošel zcela odlišným vývojem, kdy jeho masivní podpora ze strukturálních fondů (ve výši cca 40 mld. EUR v polovině 90. let) byla součástí přístupových ujednání (za ústupky v zemědělské politice). Státní pomoc při restrukturalizaci textilního a oděvního průmyslu se objevovala i v dalších západoevropských zemích v předchozím období. Její úspěšnost závisela na účinnosti podpory při přechodu na znalostně náročnější segmenty (oproti přežívání nákladově nekonkurenceschopných výrobních kapacit).

Vývoj **ekonomické výkonnosti** v období 2002–2006 charakterizoval pokles produkce v průměru téměř 3% tempem ročně, větší část však připadala na klesající ceny a reálná produkce fakticky stagnovala. Přidaná hodnota ve stálých cenách mírně rostla a díky razantní restrukturalizaci a snižování počtu pracovníků o 40 % během pěti let si textilní sektor uchoval pozitivní trend produktivity práce na úrovni průměru zpracovatelského průmyslu. Sice mírný, nicméně pozitivní byl také vývoj investic do fixního kapitálu (0,7 % ročně). I přes zvyšování produktivity docházelo k růstu reálných pracovních nákladů na jednotku produkce, což snižovalo konkurenceschopnost sektoru na světovém trhu.

Tabulka 2: Růst textilní, oděvní a kožedělné výroby v ČR (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006	Prům.
Produkce (b.c.)	-11,4	-4,2	4,2	-4,5	3,1	-2,7
HPH	-5,8	-5,4	-6,2	3,1	-0,9	-3,1
HPH (s.c.)	11,2	-6,0	-5,8	6,6	0,4	1,1
Zaměstnanost	-6,0	-10,1	-5,3	-8,5	-10,5	-8,1
Produktivita (s.c.)	18,3	4,6	-0,6	16,5	12,1	10,0
THFK	0,7	0,8	0,9	0,5	0,5	0,7
Vývoz	5,0	4,7	4,4	4,2	3,6	5,0
Dovoz	-1,9	-2,3	20,5	-1,3	-0,5	2,6
JPN (s.c.)	22,3	-3,2	9,4	-5,4	-4,7	3,1
Deflátor produkce	-5,9	0,4	0,2	-3,1	-3,1	-2,3

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

V první polovině tohoto desetiletí měl na změnu kapacit textilního a především oděvního průmyslu zásadní dopad **pokles poptávky**, zejména na trzích EU a specificky Německa, tedy největších obchodních partnerů, a vytěsňování domácích výrobců levnějšími dovozy z Asie. Souběžně působily rovněž kursové vlivy, kdy posilování koruny přineslo pokles tržeb při zachování hmotného objemu výroby. Očekávání dopadů liberalizace platné od roku 2005 působila na nákupní opatrnost obchodníků ve vztahu k tradičním producentům a otevírání vůči dovozním možnostem asijských zemí. Dosažená dohoda o dobrovolném omezení čínských dovozů z června 2005 podpořila návrat řady obchodníků k původním dodavatelům. Nicméně tlak na pokles cen (směrem k čínským úrovním) se zvýšil. Ve stejném období se začíná projevovat dopad rostoucích energetických nákladů (které představují třetí nejvýznamnější položku pro textilní a oděvní průmysl), zejména v energeticky náročnějších výrobních segmentech, které jsou utlumovány či dokonce zanikají (postiženy jsou především přádelny).

Tabulka 3: Vývoj cen textilních, oděvních a kožedělných výrobků v ČR (2005=100, ceny předchozího roku = 100)

	2002	2003	2004	2005	2006
2005=100	101,3	100,3	100,6	100,0	100,2
Meziročně	99,0	99,0	100,3	99,4	100,2

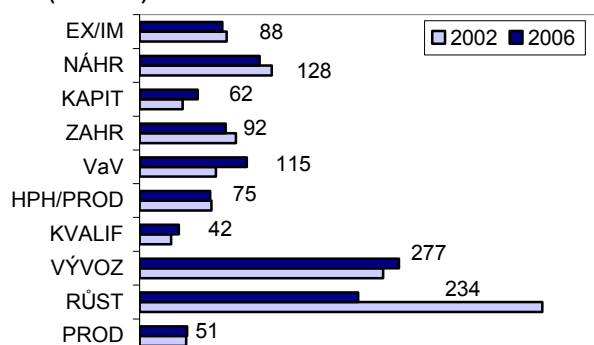
Pramen: ČSÚ – Ceny výrobků (14.8.2008).

Cenový vývoj textilního sektoru byl charakteristický soustavným poklesem pod tlakem nabídky zahraničních konkurentů umocněným posilováním české měny. Při rostoucích nákladech (zejména mzdových a energetických) se tuzemská textilní a oděvní výroba dostávala do existenčních problémů, které v některých případech znamenaly její ukončení. Ceny výrobců v celém textilním sektoru v průměru ročně klesaly o 0,4 % především vlivem textilních výrobků, naopak ceny oděvních a kožedělných výrobků mírně rostly. Pokles cen se v oblasti oděvních a kožedělných výrobků projevil také ve spotřebitelských cenách (o 4,6 % ročně), přestože cenový vývoj vykazuje vysokou sezónnost a jeho správné zachycení je obtížné. Na druhé straně relativní rozdíl mezi výrobními a prodejními cenami (tedy obchodní marže) u těchto

komodit je obrovský a vývoj výrobních (resp. dovozních) a spotřebitelských cen spolu bezprostředně nesouvisí.

V **hodnocení konkurenceschopnosti** (viz obrázek 2) vykazuje textilní sektor spíše podprůměrné hodnoty ve srovnání s průměrem ČR s výjimkou dynamiky produktivity práce, vývozní výkonnosti a podílu náhrad zaměstnanců na přidané hodnotě. Relativně vysoký podíl pracovních nákladů je dán vysokou pracovní náročností produkce, nikoli vysokou průměrnou mzdou (viz box), která patří k nejnižším v české ekonomice. Textilní sektor patří také k spíše kapitálově méně náročným odvětvím. Naopak výdaje na výzkum a vývoj v relaci k tržbám jsou znatelně vyšší než u jiných odvětví s tzv. nízkou technologickou náročností.

Obrázek 2: Konkurenceschopnost textilního sektoru, rok 2002 a 2006 (ČR = 100)

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Ve srovnání ukazatelů v letech 2002 a 2006 nejsou výrazné rozdíly, k mírnému zlepšení došlo u vývozní výkonnosti a kapitálové náročnosti přidané hodnoty. Zvýšila se také náročnost výroby na výzkum a vývoj, což se projevilo i v nárůstu podílu kvalifikovaných zaměstnanců. Naopak výrazně poklesla dynamika produktivity práce v pětiletém průměru, i přesto však byla více než dvojnásobná než za celou českou ekonomiku. Větší odstup od průměru ČR zaznamenal podíl zahraničního sektoru, a to i přes mírný růst.

Internacionalizace

Přestože byl textilní sektor pod silným konkurenčním tlakem, uchoval si kladný **trend vývozu** v průměru o 5 % ročně, tempo růstu dovozu bylo nižší (2,6 %). Růst vývozu předstíhal růst celkové produkce, což vedlo ke zvyšování vývozní výkonnosti ze 64 % v roce 2002 s vrcholem v roce 2005, kdy bylo vyvezeno 85 % vyrobené produkce. Obdobný nárůst vykazoval také pokrytí tuzemské spotřeby dovozem jednak v důsledku vytlačování tuzemských oděvních a kožedělných výrobků levnějším dovozem, ale také rozmáhajícího se aktivního zušlechťení, kdy tuzemské firmy fakturovaly pouze práci ve mzdě zahraničním odběratelům. S tímto jevem souvisí také vysoký podíl intraodvětvového obchodu.

Obchodní bilance této skupiny produktů byla v roce 2006 záporná, kdy vývoz byl o 8,5 % nižší než dovoz, přičemž ještě v roce 2001 byla obchodní bilance s textilními, oděvními a kožedělnými výrobky kladná ve výši 6,5 mld. Kč. Situace se obrátila v roce 2002, kdy se obchodní bilance dostala do záporného salda, které se od té doby stále zvyšuje a v roce 2007 se již blíží 10 mld. Kč. Největší podíl na vývozu z ČR mají oděvy, které tvoří zhruba čtvrtinu, a dále textilní tkaniny s podílem téměř 20 %. Podíl oděvů na dovozu je podobný jako u vývozu, z produktů textilního průmyslu však znatelně vyšší podíl tvoří finální textilní výrobky (koberce, záclony, provazy apod.). Zhruba 20 % dovozu skupiny tvoří kožedělné výrobky (zejm-

na obuv), přičemž tento údaj je vůči reálnému objemu spíše podhodnocen vlivem nízkých deklarovaných dovozních cen.

Tabulka 4: Internacionalizace textilního, oděvního a kožedělného průmyslu (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Vývozní výkonnost	64,1	71,4	77,8	85,0	82,1
Pronikání dovozů	66,5	72,9	79,7	85,7	83,2
Pokrytí vývozu dovozy	90,1	92,9	89,6	94,5	92,5
Intraodvětvový obchod	93,4	91,8	91,9	92,9	92,4

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Z pohledu podílu na přidané hodnotě vytváří **podniky pod zahraniční kontrolou** čtvrtinu přidané hodnoty textilního sektoru. Jejich podíl na produkci je ještě vyšší, což vyplývá z relativně vyšší míry internacionalizace a zapojení do globálního hodnotového řetězce. V rámci zpracovatelského průmyslu je podíl zahraničních subjektů spíše podprůměrný a v čase se příliš nemění, což odráží obecně nižší rentabilitu textilního sektoru a tedy i přitažlivosti pro zahraniční investory. Podíl na zaměstnanosti je u zahraničního sektoru naopak o něco nižší než u přidané hodnoty v důsledku vyšší produktivity.

Tabulka 5: Význam podniků pod zahraniční kontrolou v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu (v % ČR)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	26,4	29,3	29,2	28,0	31,2
Hrubá přidaná hodnota	21,8	24,0	24,0	23,2	25,7
Zaměstnanost	19,9	20,6	21,3	21,0	23,3
Tvorba hrubého FK	37,5	24,4	23,3	34,9	49,5

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Produktivita práce měřená přidanou hodnotou na pracovníka v podnicích pod zahraniční kontrolou byla v roce 2006 o 14 % vyšší než v domácím sektoru, přičemž tento rozdíl se v čase příliš nemění. Pozitivní vliv na produktivitu má vybavení práce kapitálem, které však v jednotlivých letech výrazně kolísá. Vyšší rozdíl než v produktivitě, zhruba třetinový, byl v úrovni průměrné mzdy. To je v rámci zpracovatelského průmyslu výjimečné, obvykle je rozdíl v hladinách mezd nižší než v produktivitě práce. Největší rozdíl je v oděvním průmyslu, kde u domácích subjektů se průměrná mzda drží na hladině minimální mzdy, zatímco u podniků pod zahraniční kontrolou je o polovinu vyšší.

Tabulka 6: Podniky pod zahraniční kontrolou v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu (podniky pod kontrolou domácího kapitálu = 100)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produktivita (produkce)	144	159	152	146	150
Produktivita (HPH)	112	122	117	114	114
Průměrná mzda	120	124	123	124	132
THFK na pracovníka	241	124	112	202	323

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Ekonomické výsledky

Velikostní struktura textilního sektoru se vyznačuje převahou podniků nad 100 zaměstnanců. Postupně však dochází k nárůstu podílu středně velkých firem, protože se dříve dominantní textilní a oděvní závody rozdělily na menší podniky, které se soustředily na perspektivní segmenty výroby. Velikostní struktura podniků souvisí také s faktorovou náročností textilního a oděvního průmyslu, která je zaměřena spíše na pracovní sílu než na kapitál a nehrají zde tak významnou roli úspory z rozsahu.

Vývoj **finančních ukazatelů** byl charakteristický spíše podprůměrnou úrovní rentability ve srovnání s jinými sektory ve zpracovatelském průmyslu (navíc s meziročním kolísáním),

v porovnání s rokem 2002 je však v roce 2006 patrné zlepšení. Ukazatel okamžité likvidity jako schopnosti splatit ihned krátkodobé závazky je poměrně nízký, ale nad úrovní všeobecně považovanou za kritickou (0,2). Celková zadluženost klesala a v roce 2006 jen mírně přesáhla polovinu hodnoty aktiv. I přes relativně nízkou míru výnosnosti a nepříznivé vnější podmínky byly ekonomické subjekty v textilním sektoru schopny snížit zadlužení na přijatelnou mez a vyhnout se rizikům bankrotu, což potvrzuje i Teflerův test. Míra důvěryhodnosti podle Altmanova testu se pohybuje v pásmu průměrných hodnot a ukazuje na stabilní situaci.

Tabulka 7: Struktura tržeb v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu podle velikosti podniků (v %)

	2002			2006		
	Malé	Střední	Velké	Malé	Střední	Velké
v %	5,1	18,4	76,6	6,7	28,0	65,3

Pramen: ČSÚ - databáze údajů za nefinanční podniky (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

V rozlišení podniků podle velikosti a vlastnictví dosahuje stabilně nejvyšší a rostoucí souhrnnou míru rentability pouze segment středně velkých podniků pod domácí kontrolou. Schopnost dosahovat vysoké rentability je pravděpodobně dána zaměřením těchto podniků na úzce specializovanou výrobu s vysokou přidanou hodnotou, potvrzují to i hodnoty Altmanova indexu důvěryhodnosti. Výsledky Teflerova bankrotního modelu pro žádnou skupinu podniků nenaznačují zvýšené riziko bankrotu. Možné rizika pro věřitele se objevují ve skupině malých podniků, kde ukazatel celkové zadluženosti přesahuje 70 % a prakticky celý zisk je pohlcen placením nákladových úroků.

Tabulka 8: Finanční ukazatele v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Rentabilita vl. kap.	0,7	2,7	5,5	2,8	4,7
Rentabilita tržeb	0,8	1,9	3,2	1,9	2,8
Okamžitá likvidita	0,1	0,3	0,3	0,5	0,4
Obrat celk. aktiv	1,0	1,1	1,1	1,1	1,0
Celk. zadluženost	62,1	52,6	51,3	49,1	52,4
Alt. test důvěryh.	1,4	1,8	1,9	1,9	1,8
Teflerův test	0,3	0,4	0,5	0,4	0,5

Pramen: ČSÚ - databáze údajů za nefinanční podniky (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Inovační aktivity

Intenzita podnikatelských aktivit **výzkumu a vývoje** v textilním a oděvním průmyslu je zásadně ovlivněna vlastními podnikovými zdroji. V roce 2006 dosáhly výdaje na VaV realizované v tomto sektoru 311 mil. Kč (z toho (z toho 68,8 % připadlo na textilní výrobu, 21,1 % na oděvní a 10,1 na kožedělnou), při průměrném ročním růstu v předchozích pěti letech 20,0 % (což je v ČR vysoce nadprůměrná hodnota). Růst výdajů fluktuuje a koreluje s vývojem ekonomické výkonnosti odvětví (s výraznějšími meziročními propady v letech 2003 a 2005).

Meziodvětvové rozdíly v průměrném ročním růstu výdajů v období 2002–2006 i v intenzitě znalostní náročnosti jsou značné. Zatímco v textilním průmyslu tento růst dosáhl 29,6 %, v oděvním průmyslu to byly pouze 4 %. Znalostní náročnost odvětvové skupiny podle ukazatele podílu výdajů na VaV na přidané hodnotě je ve srovnání s průměrem ČR nízká. Opět se ale projevují velké a v čase se zvyšující rozdíly mezi textilním a oděvním průmyslem. V roce 2006 už je znalostní náročnost textilního průmyslu téměř dvojnásobná oproti oděvnímu (1,32 % oproti 0,77 %). Podíl kožedělného průmyslu na výdajích na VaV v odvětvové skupině je nízký,

nicméně jejich průměrný růst vysoký (33,3 %) a znalostní náročnost se blíží textilnímu průmyslu (1,25 % v roce 2006).

Tabulka 9: Výdaje podnikatelského sektoru na VaV (mil. Kč), jejich meziroční růst (v %) a podíl VaV výdajů na přidané hodnotě v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
VaV výdaje	192,6	169,1	208,3	221,1	311,0
Meziroční růst	54,1	-12,2	23,2	6,1	40,6
% HPH	0,64	0,59	0,78	0,80	1,14

Pramen: ČSÚ – Výdaje na VaV, Roční národní účty, vlastní výpočty.

Ve **struktuře financování** výzkumu a vývoje odvětvové skupiny textilního, oděvního a kožedělného průmyslu výrazně dominují vlastní podnikatelské zdroje, podíl veřejných zdrojů je velmi nízký (4,5 % v roce 2006). Zcela zanedbatelný je podíl zahraničních zdrojů. Naopak poměrně významná je role firem se zahraniční účastí na celkových podnikatelských výdajích odvětvové skupiny (24,0 % v roce 2006), která přibližně odpovídá podílu na přidané hodnotě. Poměrně malá část podnikatelských výdajů na VaV v odvětví strojírenství připadá na samotné odvětví výzkumu a vývoje (pouze 22,0 mil. Kč v roce 2006, tj. 0,5 % výdajů v OKEČ 73). Podíl podnikatelských výdajů podle odvětví výzkumných a vývojových činností je mírně vyšší oproti podílu podle odvětvové příslušnosti podniků (0,98 % oproti 0,94 %).

V alternativním pojetí výdajů na výzkum a vývoj z hlediska poskytovatelů státních rozpočtových zdrojů (GBAORD) v členění podle **socioekonomických směrů** pro obor výroby strojů a zařízení je za rok 2006 uvedeno pouze 52,1 mil. Kč (tj. 2,4 % kapitoly průmyslové výroby a technologie). V roce 2007 se rozsah podpory snížil na 46,4 mil. Kč. Významná část státní podpory je však obsažena v jiných kapitolách nebo oborech (lékařské vědy, chemický průmysl apod.). V informačním systému VaV z veřejných prostředků není textilní nebo oděvní průmysl vůbec obsažen a související projekty jsou zahrnuty v hraničních oborech. Výzkumné záměry ve vazbě na textilie nejsou v roce 2008 podporovány, projektová podpora je poměrně omezená (cca 140 mil. Kč pro období 2004–2011 pro 19 projektů, převážně s podporou ministerstva průmyslu a obchodu).

Tabulka 10: Pracovníci VaV a výzkumníci v podnikatelském sektoru (HC a FTE) v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu (počet osob a % ČR)

	HC			FTE		
	2005	2006	% ČR	2005	2006	% ČR
VaV pracovníci	533	492	1,63	358	379	1,57
- Výzkumníci	87	91	0,68	70	88	0,78

Pramen: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje, vlastní výpočty.

Počet **pracovníků výzkumu a vývoje** a v jejich rámci výzkumníků se mění spíše mírně. Ve fyzickém vyjádření se snížil počet VaV pracovníků, ale poměrně výrazně vzrostla jejich intenzita využití pro tyto aktivity (pokles ve vyjádření v HC a vzestup v FTE), a to i v případě skupiny výzkumníků. Tento vývoj ukazuje na nedostatečnou nabídku výzkumných pracovníků (pracovníků pro výzkum a vývoj), která vede k jejich většímu využití pro VaV činnosti. Taková restrukturalizace může být přínosem, pokud znamená efektivnější využití dostupných kvalifikací. Velmi příznivým ukazatelem je však úroveň VaV výdajů na výzkumníka, která v roce 2006 dosáhla 130 % ČR (3,53 mil. Kč).

Intenzita **inovačních aktivit** v textilním, oděvním a kožedělném průmyslu je oproti českému zpracovatelskému průměru nižší v případě technických, tj. produktových a procesních inovací. Výrazně vyšší je naopak podíl podniků s mar-

ketingovými inovacemi. Ve struktuře trhů u inovačních podniků převažují jako nejvýznamnější národní destinace (54,9 %), v menší míře zahraniční destinace (37,0 %), u neinovujících subjektů je podíl zahraniční trhů významnější (40,3 %) a ve větší míře se neinovující podniky uplatňují na regionálních trzích (29,3 % neinovujících podniků oproti 8,2 % inovujících).

Tabulka 11: Typy inovací (v % podniků), TI 2004–2006

	Pro- dukt.	Pro- cesní	Marke- ting.	Orga- nizač.	Inov. aktivita	Inov. podn.
Text., oděv., kož.	20,4	21,9	23,8	25,9	41,8	27,2
Zprac. průmysl	26,9	28,4	17,2	31,2	47,4	36,9

Pramen: ČSÚ – Inovační aktivity podniků v ČR, vlastní výpočty.

V inovačních aktivitách sehrává významnou roli **výzkum a vývoj**. Z celkového počtu technicky inovačních podniků v textilní, oděvním a kožedělném průmyslu jich 67,6 % (!) provádí vlastní výzkum a vývoj, což je extrémně vysoký podíl a vyvolává otázky o spolehlivosti dat. Převažují podniky věnující se VaV přiležitostně (38,4 % oproti 29,2 % soustavně). Struktura nákladů na inovace rovněž ukazuje na velký význam výdajů na VaV (31,2 % nákladů směřuje na vlastní VaV, 22,0 % na externí). Intenzita inovace se pohybuje mírně nad průměrem zpracovatelského průmyslu (2,9 %).

Z hlediska **ekonomických efektů** inovačních aktivit se ukazuje, že navzdory velmi vysokému podílu podniků s vlastním či externím výzkumem a vývojem pouze velmi malá část tržeb pochází z produktů nových na trhu (11,1 %) oproti tržbám z produktů nových na trhu (27,1 %), většina tržeb je získávána z nezměněných produktů (61,8 %). Naprosto okrajový je význam patentové aktivity (1,1 % firem), poněkud větší registrace průmyslových vzorů (9,6 %). Na zpracovatelském průměru se pohybuje význam registrace obchodní značky (17,0 %). Aktivity výzkumu a vývoje jsou tedy v odvětvové skupině zaměřené spíše na (z hlediska novosti a znalostní náročnosti) méně významné inovační výsledky. Průměrná náklady na patent více než čtyřikrát převyšují český zpracovatelský průměr, naopak u průmyslového vzoru jsou zhruba poloviční (440 %, resp. 53 %).

Význam **otevřenosti** inovačních aktivit je v českém textilním a oděvním průmyslu podprůměrný (38,5 % podniků spolupracovalo na inovačních aktivitách). Z hlediska struktury spolupracujících subjektů se textilní a oděvní odvětvová skupina vymyká častější spoluprací se znalostními institucemi (zejména se soukromými výzkumnými a poradenskými pracovišti, s nimiž spolupracuje na inovačních aktivitách více než polovina podniků (52,9 %). Nejčastějším typem partnerů při inovačních aktivitách jsou však dodavatelé (88,2 %) a klienti (68,1 %). Pokud však podniky hodnotí významnost znalostních institucí jako informačních zdrojů pro inovační aktivity, výsledky jsou srovnatelné se zpracovatelským průměrem, tj. pouze velmi malý podíl firem je považuje za vysoce významné (7,0 % u soukromých výzkumných pracovišť, pouze 2,3 % u univerzit), naopak většina za málo významné. V tomto ohledu mají pro inovační podniky v odvětví zásadní význam vazby uvnitř podniků nebo podnikové skupiny (tj. zejména transfer zahraničních technologií) a k zákazníkům.

Struktura **omezujících faktorů** inovačních aktivit vykazuje značně vyšší podíl podniků s problémem nedostatku finančních prostředků uvnitř podniku i z vnějších zdrojů (33,7 %, resp. 18,6 % podniků). Významněji nižší je naopak problém nedostatku kvalifikovaných pracovníků. Finanční omezení je klíčovým problémem rovněž u neinovujících podniků (32,9 %, resp. 12,3 %) ve spojení s hodnocením inovačních nákladů jako příliš vysokých (22,1 %).